

Πολλαπλή νοημοσύνη

Περί νοημοσύνης*

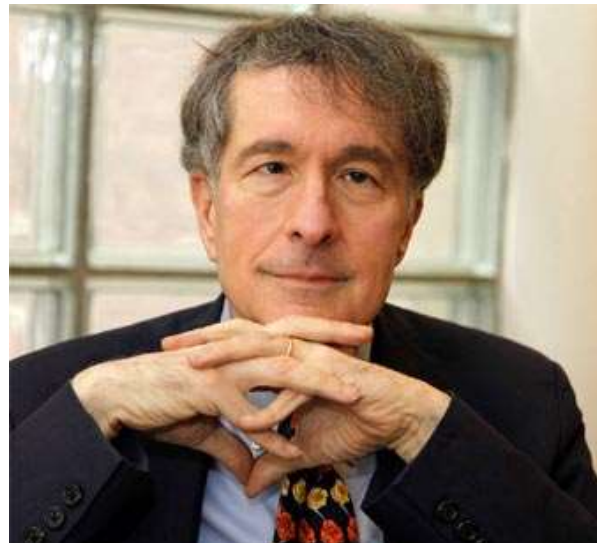
- Από τα πλέον μυστηριώδη αντικείμενα της ψυχολογίας:
- δυστοκία ορισμού (αντικρουόμενες απόψεις για το περιεχόμενό της)
- Συζήτηση για το αν η ίδια η έννοια έχει πραγματικό νόημα ή απλώς περιγράφει ένα σύνολο από διαφορετικές λειτουργίες που αλληλοσυμπληρώνονται και λειτουργούν συνδυαστικά στη ζωή του ανθρώπου.
- Δύο απόψεις για τη φύση της νοημοσύνης:
- η άποψη που υποστηρίζει την ολότητα και ενότητα της νοημοσύνης (μονοπαραγοντική θεωρία, L. Terman)
- η άποψη ότι η νοημοσύνη απαρτίζεται από και οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, ενίοτε ανεξάρτητους μεταξύ τους (πολυπαραγοντικές θεωρίες: Spearman, Vernon, Thurstone, Sternberg και Guilford)
- Η πιο φημισμένη πολυπαραγοντική θεωρία είναι η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Howard Gardner (Χάουαρντ Γκάρντνερ).

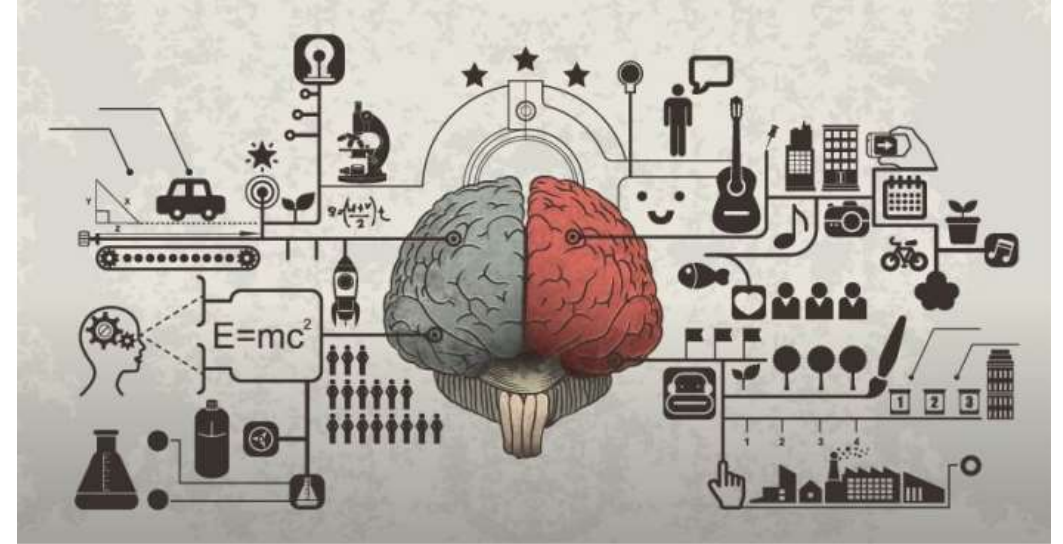
*Αθαν. Πεφτίνας στο ηλ. περ. «Ψυχολογείν» του Δημ. Αγοραστού

Ο εισηγητής της θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης: Χάουαρντ Γκάρντνερ

- Καθηγητής της Γνωστικής και Αναπτυξιακής Ψυχολογίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ
- Διευθυντής του παιδαγωγικού Προγράμματος Project Zero στο Χάρβαρντ
- Επισκέπτης καθηγητής της Νευρολογίας στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βοστόνης.

Τι είναι νοημοσύνη

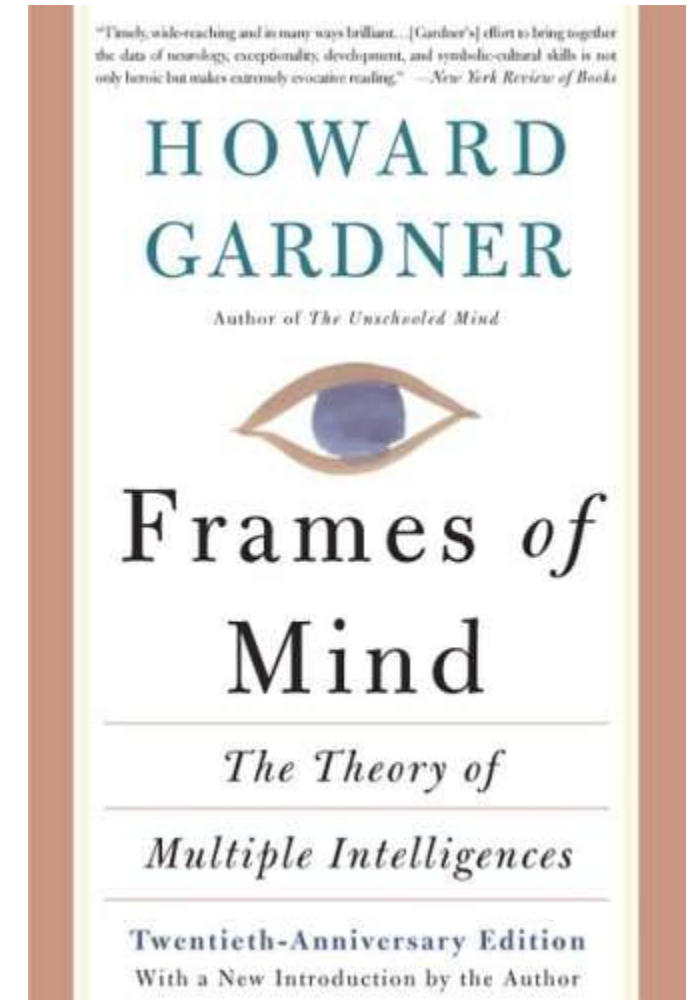
Για τον Γκάρντνερ νοημοσύνη είναι η ικανότητα:

- να λύνεις προβλήματα (ζωής)
- να βρίσκεις και να δημιουργείς λύσεις σε προκλήσεις
- να παράγεις προϊόντα ή υπηρεσίες που έχουν σημασία σε μια κουλτούρα

Είναι, δηλαδή, ιστορικά – κοινωνικά συναρτημένη – προσδιορισμένη.

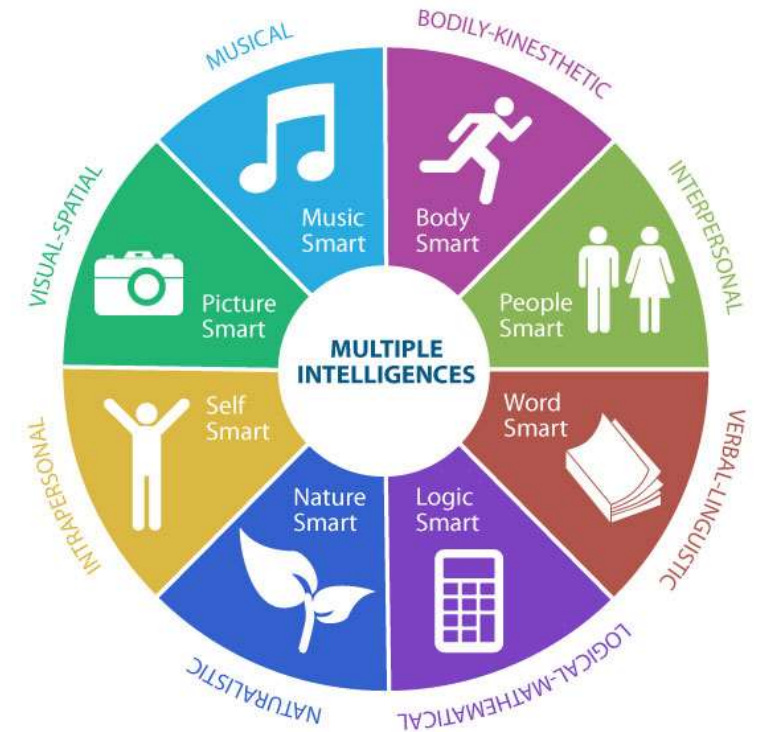
Η πολλαπλή νοημοσύνη

Διατύπωσε τη Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης το 1983 στο περίφημο βιβλίο του «Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences» («Νοητικά πλαίσια: Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης»).

Τι είναι η πολλαπλή νοημοσύνη

- Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή:
- Η νοημοσύνη δεν είναι μια και ενιαία
- Αποτελείται τουλάχιστον από οκτώ* διαφορετικές και ανεξάρτητες μονάδες με έδρα σε διαφορετικά σημεία του εγκεφάλου
- Όλοι διαθέτουμε και τους οκτώ τύπους νοημοσύνης, αλλά σε διαφορετικό βαθμό.
- Κάποιους τους αναπτύσσουμε περισσότερο, άλλους λιγότερο στη διάρκεια της ζωής μας.

*Ο Γκάρντνερ αρχικά είχε διαπιστώσει 6 τύπους νοημοσύνης, εν συνεχεία πρόσθεσε άλλους 3, εν συνόλω 9. Οι 8, ωστόσο, θεωρούνται πλέον οι κλασικοί.

Πιο συγκεκριμένα

- Ο συνδυασμός των οκτώ (ή εννέα) ειδών νοημοσύνης σε κάθε άτομο είναι μοναδική / τυχαία κατάταξη δυνάμεων και αδυναμιών.
- Επειδή η νοημοσύνη αναπτύσσεται (συνεχώς) όχι μόνο λόγω των γενετικών καταβολών αλλά και του περιβάλλοντος, δεν υπάρχουν δύο άνθρωποι με ταυτόσημο προφίλ νοημοσύνης, εξαιτίας της διαφοράς των εμπειριών.

VISUAL/SPATIAL
navigator
sculptor
architect

INTRAPERSONAL
researcher
novelist
entrepreneur

EXISTENTIALIST
philosopher
theorist

MUSICAL/
RHYTHMIC
musician
composer
disc jockey

INTERPERSONAL
counselor
politician
salesperson

BODILY/
KINESTHETIC
athlete
firefighter

LOGICAL/
MATHEMATICAL
engineer
programmer
accountants

VERBAL/
LINGUISTIC
journalist
teacher
lawyer

NATURALIST
environmentalist
farmer
botanist

- Για τον ίδιο λόγο (σημασία προσωπικών εμπειριών) όσο περισσότερο κάποιος χρησιμοποιεί και ενισχύει τη νοημοσύνη και όσο καλύτερη καθοδήγηση και ενθάρρυνση δέχεται, τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός ανάπτυξης του συγκεκριμένου τομέα νοημοσύνης.
- Οι τύποι νοημοσύνης συνεργάζονται. Πάντα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Καμιά νοημοσύνη δεν μπορεί να υπάρξει μόνη της.
- Τα συμπεράσματα προέκυψαν μετά από ευρύ φάσμα επιστημονικών ερευνών (ψυχολογικών, ανθρωπολογικών, βιολογικών), δηλ. από έρευνα του εγκεφάλου, της ανθρώπινης ανάπτυξης, της εξέλιξης και από διαπολιτισμικές συγκρίσεις.

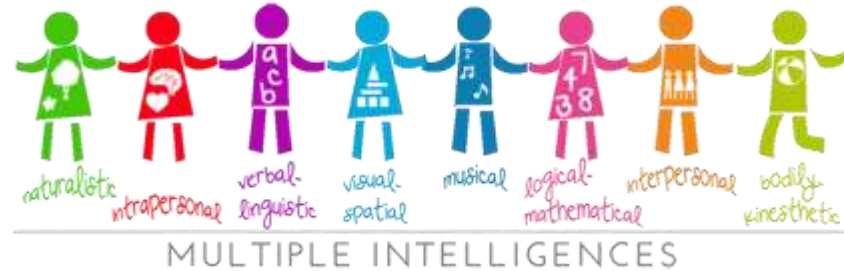

Πολλαπλή νοημοσύνη και εκπαίδευση

- Κάθε πρόσωπο είναι μοναδικό, κάθε σχολική τάξη είναι ποικιλόμορφη.
- Κάθε άτομο (και μαθητής) μπορεί να αναπτύξει τους τύπους νοημοσύνης του σε επαρκές επίπεδο με ενθάρρυνση, εμπλουτισμό και κατάλληλη καθοδήγηση.
- Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης αποκτά ιδιαίτερη αξία στην εκπαιδευτική διαδικασία, γι' αυτό επηρέασε πολύ αυτόν τον τομέα.

Οι τύποι νοημοσύνης κατά Γκάρντνερ

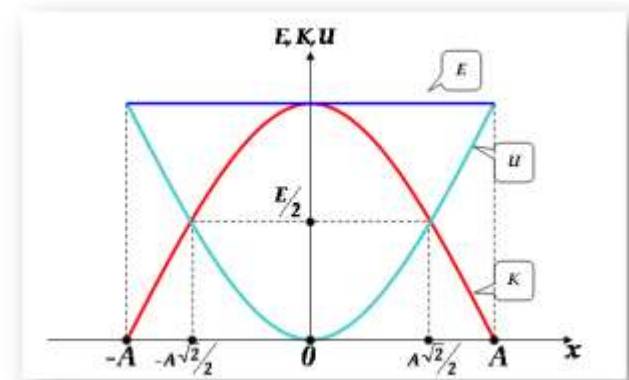
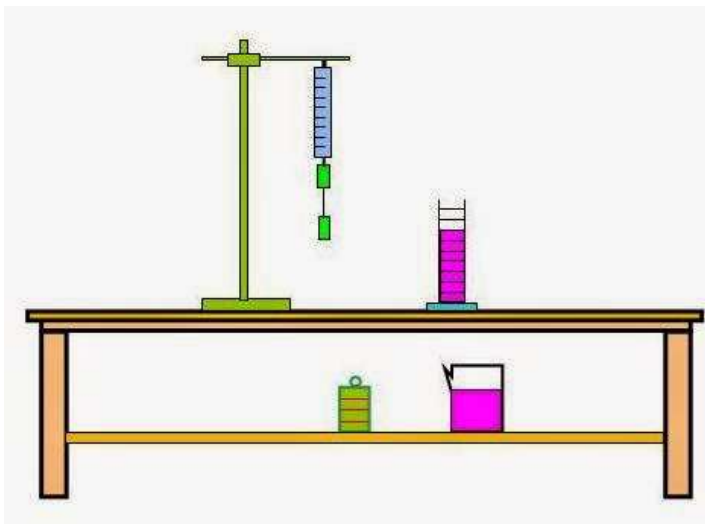
1. Γλωσσική – λεκτική (verbal – linguistic intelligence, language/word smart)
2. Λογική – μαθηματική (logical mathematical intelligence, number/reasoning/logic smart)
3. Οπτική – χωρική (visual – spatial intelligence, picture/space smart)
4. Ενδοπροσωπική (intra-personal intelligence, self smart)
5. Διαπροσωπική (inter-personal intelligence, people smart)
6. Μουσική (musical – rhythmic- harmonic intelligence, music smart)
7. Σωματική – κιναισθητική (bodily - kinesthetic intelligence, body smart)
8. Φυσιογνωστική – νατουραλιστική (naturalistic intelligence, nature smart)
9. Υπαρξιακή – φιλοσοφική (existential intelligence)

Ο ρόλος του σχολείου

- Ο Γκάρντνερ τονίζει το ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξη κάθε είδους νοημοσύνης.
- Κύριος «ένοχος» για την άνιση ανάπτυξή τους θεωρείται το σχολείο, που επικεντρώνεται στην καλλιέργεια δύο μόνο τύπων: γλωσσικής και λογικομαθηματικής, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις υπόλοιπες.
- Είναι πολύ σημαντικό:
- ο κάθε μαθητής να μαθαίνει με το δικό του τρόπο
- ο δάσκαλος να διδάσκει με πολλαπλούς τρόπους

- Γκάρντνερ: «Για παράδειγμα, μια αρχή της φυσικής μπορεί να διδαχθεί στα παιδιά με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με τις ανάγκες τους. Μέσα από τα μαθηματικά, τη λογική, τη γλώσσα, ένα διάγραμμα στον χώρο, μια άσκηση του σώματος. Έτσι θα γίνει κατανοητή».

Ένα σχολείο πολλαπλής νοημοσύνης στις Φιλιππίνες

Ο Γκάρντνερ ανάμεσα σε μαθητές του «The Multiple Intelligence International School» στη Μανίλα, που ιδρύθηκε το 1996 με στόχο «την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών και την πολλαπλή τους νοημοσύνη μέσα από τη μάθηση με νόημα και το σεβασμό της κουλτούρας». Σήμερα υπάρχουν αρκετά σχολεία πολλαπλής νοημοσύνης στον κόσμο.

Οι αρχές του σχολείου πολλαπλής νοημοσύνης

- Όλοι οι μαθητές είναι ευφυείς με τον δικό τους τρόπο και πρέπει:
- να έχουν ευκαιρίες να χρησιμοποιούν την ευφυΐα τους
- να αξιολογούνται με τρόπο δίκαιο ως προς τη νοημοσύνη
- να έχουν ευκαιρίες να επιλύουν προβλήματα της πραγματικής ζωής
- να διδάσκονται και να κατανοούν
- να μαθαίνουν και να αναπτύσσουν τα είδη της προσωπικής τους νοημοσύνης σε μια κουλτούρα σεβασμού
- να μαθαίνουν μέσω των διαφορετικών ειδών νοημοσύνης τους
- να δείχνουν ικανότητα στις διαφορετικές ευφυΐες.

Ένα (ιδιωτικό) σχολείο πολλαπλής νοημοσύνης στο Μιζούρι των ΗΠΑ

- «Οι άνθρωποι μαθαίνουν δίνοντας νόημα σε κάτι. Το σχολείο πολλαπλής νοημοσύνης ταιριάζει ειδικά στην ενεργητική μάθηση, γιατί καθιστά τον καθέναν από μας ικανό να χρησιμοποιεί τα δυνατά του σημεία, τις δυνατότητές του και τα πάθη του για να δημιουργήσει νόημα» (Ο Διευθυντής του σχολείου, Tom Hoerr).

Η βιβλιοθήκη

Άσκηση στο μάθημα των Καλλιτεχνικών

«Η διερεύνηση της ταυτότητας μέσα από τις άπειρες δυνατότητες ενός λευκού χαρτιού»

Οι μαθητές δημιουργούν με μια λευκή σελίδα το πορτρέτο τους, την ταυτότητά τους. Οδηγούνται να σκεφτούν πάνω στην ταυτότητά τους και να κατανοήσουν ότι η ταυτότητα κατασκευάζεται και μεταβάλλεται. Μια σημαντική ιδέα αποκτά νόημα μέσα από την τέχνη.

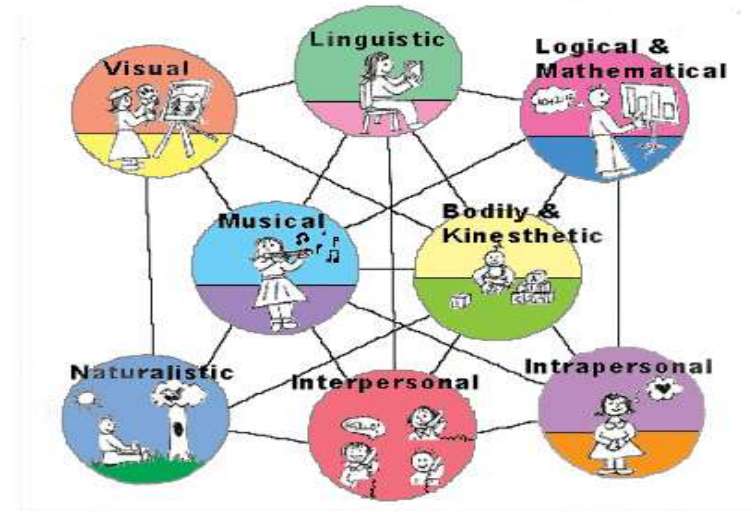
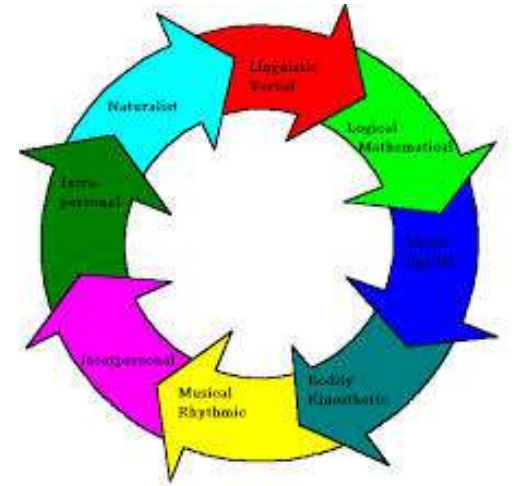
Η τέχνη διδάσκεται καθημερινά σε όλα τα αντικείμενα από όλους τους καθηγητές.

Τα είδη νοημοσύνης αλληλεπιδρούν

- Τα είδη νοημοσύνης μπορούν να αναγνωριστούν, να ενισχυθούν, να διδαχθούν και να εφαρμοσθούν.
- Αυτή η διαδικασία δεν είναι απομονωμένη.
- Για παράδειγμα: Η λεκτική/ γλωσσική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί με τα μαθηματικά (π.χ. ιστορίες με χρονικές αναφορές, σχέδια, χάρτες κ.τ.λ.).
- Η λογική/ μαθηματική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί με τη δραματοποίηση (π.χ. χρονοδιαγράμματα δοκιμών θεατρικών παραστάσεων, μετρήσεις, εκτιμήσεις, υπολογισμός κόστους, προϋπολογισμοί κ.τ.λ.).
- Η οπτική/ χωρική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί μέσω ομαδικών μελετών (π.χ. κατασκευή μοντέλων, χαρτών, εικόνων κ.τ.λ.).

- Η μουσική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί μέσω της επιστήμης και τεχνολογίας (π.χ. μελέτες για τους παλμούς των μετάλλων, διάφοροι πειραματισμοί κ.τ.λ.).
- Η σωματική/ κιναισθητική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί μέσω της μουσικής (π.χ. τραγουδώντας και χειροκροτώντας, με ρυθμικές κινήσεις και χορό κ.τ.λ.).
- Η διαπροσωπική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί μέσω της συνεργασίας και στρατηγικών ομαδικής μάθησης για κάθε θέμα και πρόβλημα.
- Η ενδοπροσωπική νοημοσύνη μπορεί να καλλιεργηθεί και μέσα από συνεταιριστικές εργασίες κ.τ.λ.

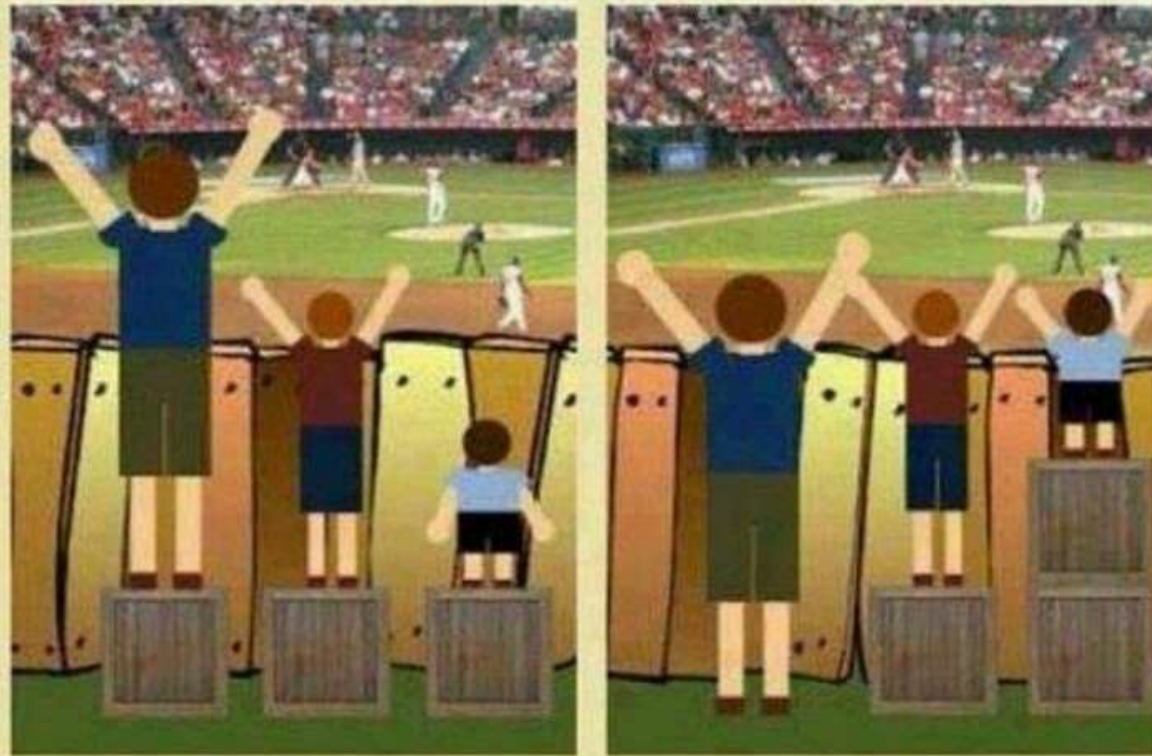
Πολλαπλή νοημοσύνη = κοινωνική δικαιοσύνη

- Η θεωρία για την πολλαπλή νοημοσύνη μοιάζει να είναι η καλύτερη απάντηση στην κοινωνική αδικία: πεποίθηση ότι όλα τα παιδιά πρέπει να έχουν ευκαιρίες για να πετύχουν με το δικό τους τρόπο.
- Εξασφαλίζει ένα πλαίσιο δράσης στο οποίο μπορούν να ενταχθούν τόσο τα ταλαντούχα και προικισμένα παιδιά όσο και αυτά που χρειάζονται κάποιου είδους υποστήριξη. Ο κοινός σκοπός είναι να αναπτύξει κάθε μαθητής τη μέγιστη ικανότητά του.

Ισότητα = διαφοροποίηση

Equality doesn't mean Justice

This is Equality

This is Justice

Το τεστ πολλαπλής νοημοσύνης στην εκπαίδευση

- Από Pierrette Boudreau (CSRDN) και Ginette Grenier (CSA), 2003.
- Μετάφραση και προσαρμογή από Ιωάννα Ντίνου, Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Γ' ΔΔΕ Αθήνας.
- Παραχώρηση από τον συνάδελφο Αλέξανδρο Πανταζίδα, Δρ. βιολόγο, καθηγητή Λεοντείου Λυκείου Ν. Σμύρνης.

Πολλαπλοί Τύποι Νοημοσύνης...

Διάβασε κάθε πρόταση και **εάν αντιστοιχεί** στην προσωπικότητά σου, τα ενδιαφέροντά και τις ικανότητές σου **κύκλωσε τον αριθμό της**. Προσπάθησε να απαντήσεις αυθόρμητα.

1. Μου αρέσει να διαβάζω (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά κ.λπ.).
2. Μου αρέσει να χρησιμοποιώ κομπιουτεράκι, ηλεκτρονικό αριθμητήριο ή ένα υπολογιστικό λογισμικό στον υπολογιστή...
3. Παίζω ή θα μου άρεσε να παίζω ένα μουσικό όργανο.
4. Όταν διαβάζω προτιμώ τις εικόνες, τις οποίες και «ξαναβλέπω» ζωντανά στην φαντασία μου.
5. Μου αρέσει να βρίσκομαι με άλλους ανθρώπους όταν εργάζομαι.
6. Έχω ανάγκη να κινούμαι.
7. Εργάζομαι καλύτερα μόνος/η παρά με άλλους ανθρώπους.
8. Μου αρέσει να μαθαίνω καινούργια πράγματα για τη φύση.

9. Είμαι αυτόνομος/η και έχω θέληση.
10. Κρατάω το ρυθμό με το σώμα μου, όταν ακούω ένα μουσικό κομμάτι.
11. Αντιλαμβάνομαι εύκολα τα συναισθήματα των άλλων.
12. «Προβάλλω» εύκολα εικόνα αυτού που σκέφτομαι.
13. Μουρμουρίζω συχνά ένα σκοπό ή ένα τραγούδι (δυνατά ή στο μυαλό μου).
14. Θέλω τα πράγματα να είναι σε τάξη...
15. Μου αρέσουν τα κρυπτόλεξα ή το Scrabble.
16. Λατρεύω τα ζώα: (σκύλους, γάτες, hamsters).

17. Κάνω γρήγορα αριθμητικές πράξεις με το μυαλό μου.
18. Θυμάμαι εύκολα τον ρυθμό ή την μουσική των διαφημίσεων.
19. Διαβάζω χάρτες πίνακες και διαγράμματα χωρίς δυσκολία.
20. Έχω πολλούς φίλους/ες. Είμαι δημοφιλής.
21. Κινούμαι ή χτυπάω νευρικά το πόδι μου όταν κάθομαι για πολύ ώρα...
22. Είμαι ικανός/η να υποστηρίζω τις απόψεις μου.
23. Με απασχολεί το περιβάλλον στις καθημερινές μου συνήθειες (ανακύκλωση κ.λπ.).
24. Μου αρέσει να διηγούμαι ιστορίες και να κάνω παιχνίδια με λέξεις...

25. Περνάω πολύ χρόνο έξω. Μου αρέσει η ύπαιθρος.
26. Γράφω (κείμενα, εκθέσεις) καλύτερα από τον μέσο όρο.
27. Μου αρέσει να κάνω επιστημονικά πειράματα.
28. Βιώνω πολύ έντονα τα συναισθήματά μου.
29. Είμαι επιδέξιος/α στα χέρια. Μου αρέσει να δουλεύω με τα χέρια.
30. Μου αρέσει να ακούω μουσική πολύ συχνά.
31. Είμαι παρατηρητικός/η.
32. Εύκολα μοιράζομαι ή εξυπηρετώ τους άλλους.

Πολλαπλοί Τύποι Νοημοσύνης...

Διάβασε κάθε πρόταση και **εάν αντιστοιχεί** στην προσωπικότητά σου, τα ενδιαφέροντά και τις ικανότητές σου **κύκλωσε τον αριθμό της**. Προσπάθησε να απαντήσεις αυθόρμητα.

33. Μου αρέσει να ακούω επεξηγήσεις ή να διαβάζω κείμενα με πληροφορίες.
34. Δυσκολεύομαι να συγκεντρωθώ σε μια δουλειά όταν ακούω ραδιόφωνο ή τηλεόραση.
35. Μου αρέσει να ζωγραφίζω ή να σχεδιάζω.
36. Όταν μιλάω χειρονομώ πολύ.
37. Μου αρέσει να αναγνωρίζω ή να ταξινομώ φυτά, ζώα, έντομα, κοχύλια ή πετρώματα.
38. Θέλω να γνωρίζω την λειτουργία των πραγμάτων ή τις αιτίες ενός φαινομένου.
39. Μπορώ να μιμηθώ τις χειρονομίες, τους τρόπους ή την συμπεριφορά των άλλων.
40. Γνωρίζω τις δυνάμεις και τις αδυναμίες μου.

41. Εκφράζομαι με πλούσιο λεξιλόγιο.
42. Είμαι καλός/η στα παιχνίδια στρατηγικής (σκάκι, ντάμα...).
43. Οργανώνω δραστηριότητες με τους/τις φίλους/ες μου.
44. Λατρεύω τις σπαζοκεφαλίες, τον λαβύρινθο ή τα παιχνίδια κατασκευής.
45. Μπορώ να ακούω μουσική στο μυαλό μου.
46. Έχω καλή αίσθηση συντονισμού (στα σπορ, στο χορό...).
47. Έχω ανάγκη από προσωπικό χώρο.
48. Αισθάνομαι πολύ ωραία στη Φύση.

49. Μου αρέσει να πηγαίνω για κυνήγι, για ψάρεμα ή να περπατώ στο δάσος.
50. Μου αρέσει να γράφω ημερολόγιο, ποιήματα ή να περνάω μόνος/η τον ελεύθερο χρόνο μου.
51. Είμαι επιδέξιος/α στα περισσότερα σπορ και τις φυσικές δραστηριότητες.
52. Μιλώ εύκολα σε αγνώστους.
53. Ακούω πολλά είδη μουσικής.
54. Έχω ευχέρεια στην επίλυση προβλημάτων.
55. Μου αρέσει να φαντάζομαι και να γράφω ιστορίες.
56. Προσανατολίζομαι εύκολα σε μια καινούργια γειτονιά.

57. Είμαι μέλος μιας αθλητικής ομάδας ή ενός συλλόγου (πολιτιστικού κ.λπ.).
58. Μου αρέσει να βλέπω έργα και φωτογραφίες.
59. Προσέχω τους θορύβους και τους ήχους.
60. Μου αρέσει να αγγίζω τα πράγματα.
61. Βάζω στόχους και κάνω σχέδια για να τους πετύχω.
62. Με βοηθάει πολύ να έχω μια πορεία βήμα - βήμα στην επιτυχία όταν κάνω κάτι.
63. Μου αρέσει να κάνω συλλογή από κάρτες με σπορ, να αναγνωρίζω μάρκες από αυτοκίνητα ή ρούχα.
64. Μαθαίνω καλύτερα όταν αυτός/η που μου δείχνει μου λέει κιόλας τι κάνει.

Γ.	Λ-Μ	Χ/Ο	Μ	Κ	ΔΙΑ	ΕΝΔΟ	Φ.
64	62	58	59	60	57	61	63
55	54	56	53	51	52	50	49
41	42	44	45	46	43	47	48
33	38	35	34	36	39	40	37
26	27	31	30	29	32	28	25
24	17	19	18	21	20	22	23
15	14	12	13	10	11	9	16
1	2	4	3	6	5	7	8

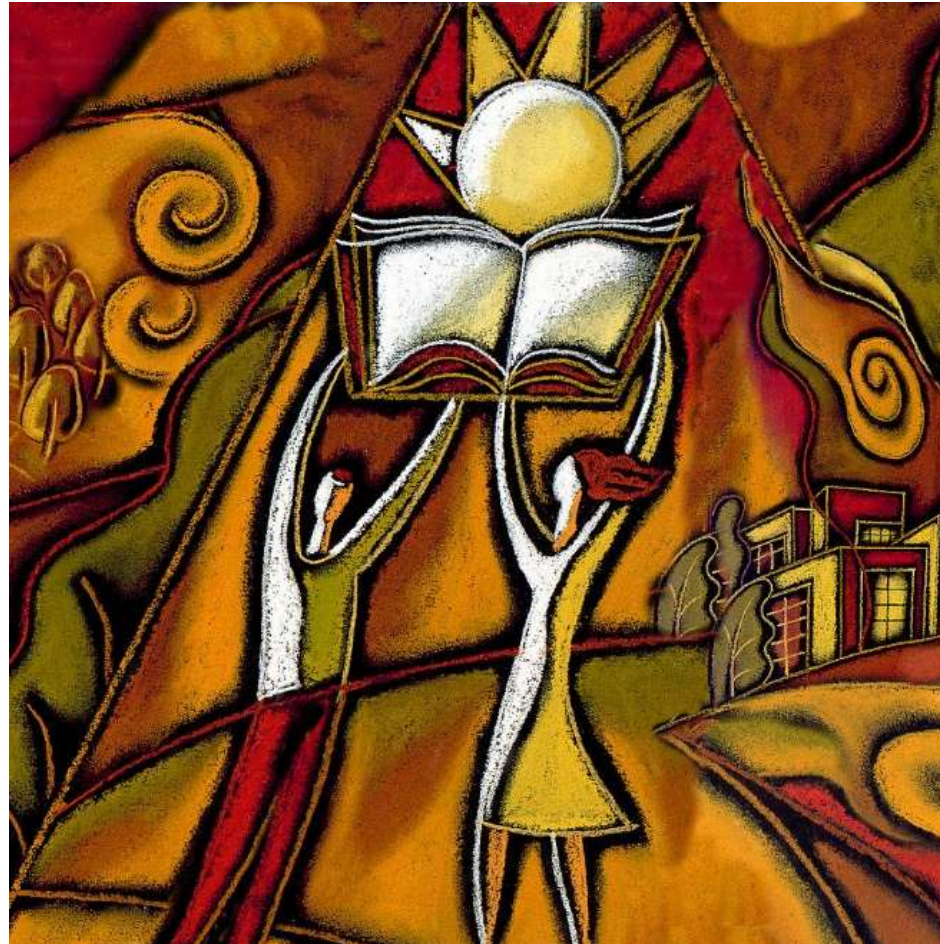
Ο στόχος της εκπαίδευσης

- Για τον Γκάρντνερ ο στόχος της εκπαίδευσης (πρέπει να) είναι το να βοηθά τους ανθρώπους να χρησιμοποιούν καλύτερα το μυαλό τους, ώστε να καταλάβουν τι είναι αληθινό και τι ψεύτικο στον κόσμο, τι είναι ωραίο και τι όχι, τι είναι ηθικό και τι όχι.
- Ο στόχος, δηλαδή, πρέπει να είναι η Κατανόηση του κόσμου αλλά και η βούληση της αλλαγής του προς το καλύτερο (η κατανόηση δεν είναι αυτοσκοπός).

Γκράφιτι στο Λοτζ της Πολωνίας

- Γκάρντνερ: «Η γνώση είναι πολύ διαφορετική από την ηθική, αλλά χρειαζόμαστε την Κατανόηση εάν θέλουμε να αποφύγουμε τα λάθη του παρελθόντος και να κινηθούμε σε πιο παραγωγικούς δρόμους.»

Leon Zernitsky: Εκπαίδευση

Μια ακόμη έννοια από τον Γκάρντνερ: η Κατανόηση

- Ικανότητα ανάπτυξης της πραγματικής κατανόησης των διδασκόμενων γνώσεων μέσω της αυθεντικής μάθησης.
- Εκκινεί από τη διαπίστωση της έλλειψης πραγματικής κατανόησης, όπως συνάγεται από ποικίλες έρευνες ακόμη και στους καλύτερους μαθητές των καλύτερων σχολείων, ακόμη και σε αποφοίτους του Χάρβαρντ.
- Διαπιστώνεται ότι δεν είναι σε θέση να μεταφέρουν τη γνώση που απέκτησαν σε ένα πεδίο ως εφαρμογή σε ένα άλλο.
- (Π.χ. απόφοιτοι Φυσικών επιστημών του Χάρβαρντ ρωτήθηκαν γιατί η γη είναι πιο θερμή το καλοκαίρι και απάντησαν ότι αυτό συμβαίνει επειδή τότε βρίσκεται πιο κοντά στον ήλιο, δηλαδή απάντησαν ως 5χρονα. Στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει αυτό, αλλά σχετίζεται με την κλίση της γης επί του άξονά της, δηλαδή με τη γωνία πρόσπτωσης των ηλιακών ακτίνων.)

Συμπέρασμα

- Ανάγκη: η αυθεντική μάθηση, η μάθηση με νόημα στην πραγματική ζωή
- Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης είναι σύμμαχος για την Κατανόηση

Una Keeley

Η Κατανόηση περιλαμβάνει:

- την κρισιμότητα του «τι να διδάξω» και την αξιοσημείωτη μεταβλητότητα του «πώς να το διδάξω»
- την προετοιμασία των μαθητών για να αναλάβουν αξιόλογους ρόλους ενηλίκων
- την υποβοήθησή τους, ώστε να αναπτύξουν τα διάφορα είδη νοημοσύνης τους
- την προσαρμογή της διδασκαλίας στις ατομικές διαφορές των ειδών νοημοσύνης των μαθητών
- μια προσέγγιση στη διδασκαλία που δεν είναι στερεοτυπική.

Linda Frichtel

Λίγες οδηγίες για το πώς χτίζω ένα μάθημα για κατανόηση με πολλαπλή νοημοσύνη

- Χρήση **σημείων εισόδου** (entry points) προκειμένου να εμπλακεί ο μαθητής στο θέμα, λαμβάνοντας υπόψη την πολλαπλή νοημοσύνη
- Αφηγηματικά- διήγηση ιστοριών
- Ποσοτικά/Αριθμητικά – στατιστικά και ποσοτικές αναφορές
- Θεμελιώδη/υπαρξιακά – διατύπωση θέματος με όρους ευρύτερων φιλοσοφικών ερωτημάτων και αναζητήσεων
- Αισθητικά – έργα τέχνης και αναφορές σε καλλιτεχνικές πτυχές υλικών και θεμάτων
- Πρακτικά – χειρωνακτικές, πρακτικές δραστηριότητες
- Κοινωνικά – ομάδες, παιχνίδια ρόλων, συνεργατικά σκηνικά

Οργάνωση μαθήματος

- Εστίαση στο περιεχόμενο (όλες οι πλευρές του μαθήματος)
- Δήλωση στόχων μαθήματος (στους μαθητές) και εξαγωγή συμπερασμάτων
- Επιλογή εργαλείων από την εργαλειοθήκη του Γκάρντνερ (θεμελιώδεις λειτουργίες – βήματα – ιδέες ανά νοημοσύνη): ποιο εργαλείο ταιριάζει στους στόχους
- Το αποτέλεσμα καλύτερο όταν χρησιμοποιούμε τα εργαλεία στην έναρξη (δόλωμα, αγκίστρι «hook»), στα δύσκολα μαθήματα, στην ανασκόπηση (ζωντανεύουμε το ενδιαφέρον)
- Δημιουργία δομής μαθήματος (πίνακας με όλα τα είδη νοημοσύνης, επιλέγουμε ένα εργαλείο ανά νοημοσύνη)

Συμβουλές

- Σύνδεση όσο το δυνατόν περισσότερων ειδών νοημοσύνης (ακόμη και όλες σε 1 μάθημα, συνήθως 3-4 σε κάθε μάθημα)
- Απόφαση για το ποιο μέρος του μαθήματος θα δουλευτεί σε μικρές ομάδες – δραστηριότητες ομαδικές / ατομικές
- Ανάθεση ρόλων σε κάθε παιδί στην ομάδα
- Χρονοδιάγραμμα για το μάθημα (προωθεί την αυτοσυγκέντρωση)
- Εξασφάλιση χώρου, υλικών

Στάδια

- **Αφύπνιση** (ενεργοποίηση νοημοσύνης με ασκήσεις με αισθητηριακή βάση: λογοπαίγνια, αινίγματα, ζωγραφική, τραγούδι, κλπ.)
- **Εμβάθυνση** (επέκταση – καλλιέργεια της αφυπνισμένης νοημοσύνης, εξηγούμε)
- **Διδασκαλία** (μάθηση, εξοικείωση με χρήση και ερμηνεία νοημοσύνης μέσω ανάθεσης καθηκόντων – βίωμα)
- **Ανατροφοδότηση** (ενσωμάτωση νοημοσύνης στην καθημερινή πρακτική – ερωτήσεις για επίλυση προβλημάτων στον πραγματικό κόσμο)

Γλωσσική νοημοσύνη

- Ευχέρεια στην παραγωγή γλώσσας
- Ευκολία στη χρήση του λόγου και στην κατανόηση σημασιών
- Άνεση στην επιλογή κατάλληλων λέξεων (προφορικά – γραπτά) για αποτελεσματική έκφραση εαυτού (ρητορικά, ποιητικά) και κατανόηση άλλων
- Ευαισθησία για λεπτές αποχρώσεις, κανόνες, ρυθμούς γλώσσας
- Ικανότητα στη χρήση γλώσσας για επίτευξη σκοπών (πειθώ, διαπραγμάτευση)
- Ικανότητα σε ανάγνωση, γραπτό λόγο, αφήγηση, χρωματισμό φωνής, απομνημόνευση
- Ικανότητα κατανόησης και ορθής χρήσης σύνταξης και δομής
- Συχνά χιούμορ
- Ευκολία στην εκμάθηση γλωσσών

- Μεταγλωσσικές ικανότητες
- Σκέψη, έκφραση, απόδοση περίπλοκων νοημάτων με λέξεις
- Λεκτική μνήμη - η γλώσσα ως μέσο συγκράτησης πληροφοριών: Μάθηση μέσω ανάγνωσης, τήρησης σημειώσεων, συζήτησης
- Ικανότητα που μοιράζονται οι περισσότεροι άνθρωποι
- Κατά τον Γκάρντνερ τη διαθέτουν δικηγόροι, φιλόλογοι, συγγραφείς, λογοτέχνες, δημοσιογράφοι, δημόσιοι ομιλητές...
- Τη διαθέτουν μαθητές που αγαπούν το γράψιμο, το διάβασμα, τις αφηγήσεις, τα σταυρόλεξα, τα γλωσσικά παιχνίδια, κλπ.
- Δεν εκδηλώνεται σε όλους με τον ίδιο τρόπο. Για παράδειγμα, αν δυο άτομα διαθέτουν το ίδιο επίπεδο ισχυρής γλωσσικής νοημοσύνης, το ένα μπορεί να είναι καλύτερο στην ανάγνωση, ενώ το άλλο στο γραπτό λόγο.

Gabriel Schachinger: «Η σημαδεμένη σελίδα»

Franz Eybl: «Κορίτσι που διαβάζει»

Laurence Alma Tadema: «40° υπό σκιάν»

Εργαλεία

- Δημιουργική γραφή
- Δημόσιος λόγος
- Χιούμορ, ανέκδοτα, αινίγματα...
- Αυτοσχεδιαστική ομιλία
- Τήρηση ημερολογίου – εφημερίδα
- Ποίηση
- Ανάγνωση
- Αφήγηση – δημιουργία ιστορίας
- Λεκτική αντιπαράθεση
- Μελέτη – ανάλυση λεξιλογίου, ετυμολογία
- κλπ.

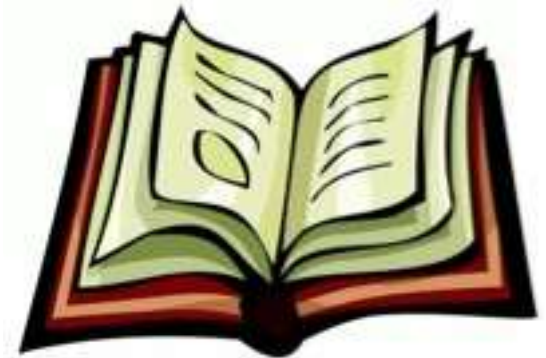
Χρήση γλωσσικής στα φιλολογικά

Τα φιλολογικά μαθήματα καλλιεργούν κατεξοχήν τη γλωσσική νοημοσύνη, συνεπώς δεν χρειάζονται ειδικές υποδείξεις. Χρειάζεται, ωστόσο, να καλλιεργούνται όλες οι πτυχές της (προφορικά, γραπτά, κλπ.), αλλά και όλα τα είδη λόγου. Ενδεικτικά:

- **Ιστορία**

- Αντιπαράθεση για ιστορικά ζητήματα και αποφάσεις ιστορικών προσώπων από το παρελθόν
- Στίχοι, ελεύθερα κείμενα για ιστορικά γεγονότα – ορόσημα
- Μελέτη ποίησης από διαφορετικές ιστορικές περιόδους
- Τετράδιο με ιστορικά ανέκδοτα – ημερολόγιο – ρήσεις ιστορικών προσώπων
- Ιστορικά μυθιστορήματα – διηγήματα
- «Διάλογοι» ιστορικών προσώπων
- «Συνεντεύξεις» από ιστορικά πρόσωπα
- κλπ.

- **Γλώσσα – Λογοτεχνία (Αρχαία – Νέα)**

- Χαρτογράφηση εννοιών - Εννοιολογικός χάρτης (μια κεντρική έννοια γύρω από την οποία αναπτύσσεται δίκτυο δευτερευόντων νοημάτων για ενίσχυση κατανόησης)
- Η συνέχεια ή το επόμενο επεισόδιο μιας ιστορίας – αλλαγή τέλους (γενικά δημιουργική γραφή)
- Άσκηση στην περιγραφή συναισθήματος, κατάστασης, αντικειμένου (και μετά εικόνα, μουσική)
- Γραφή ιστορίας ή αφήγηση από διάφορα ερεθίσματα (μουσική, εικόνα, φύση, κλπ.)
- Σταυρόλεξα – γρίφοι
- Η λέξη της ημέρας (λεκτική διερεύνηση)
- Αυτοσχεδιασμός σε προφορικό ή γραπτό λόγο
- κλπ.

Λογικο-μαθηματική νοημοσύνη

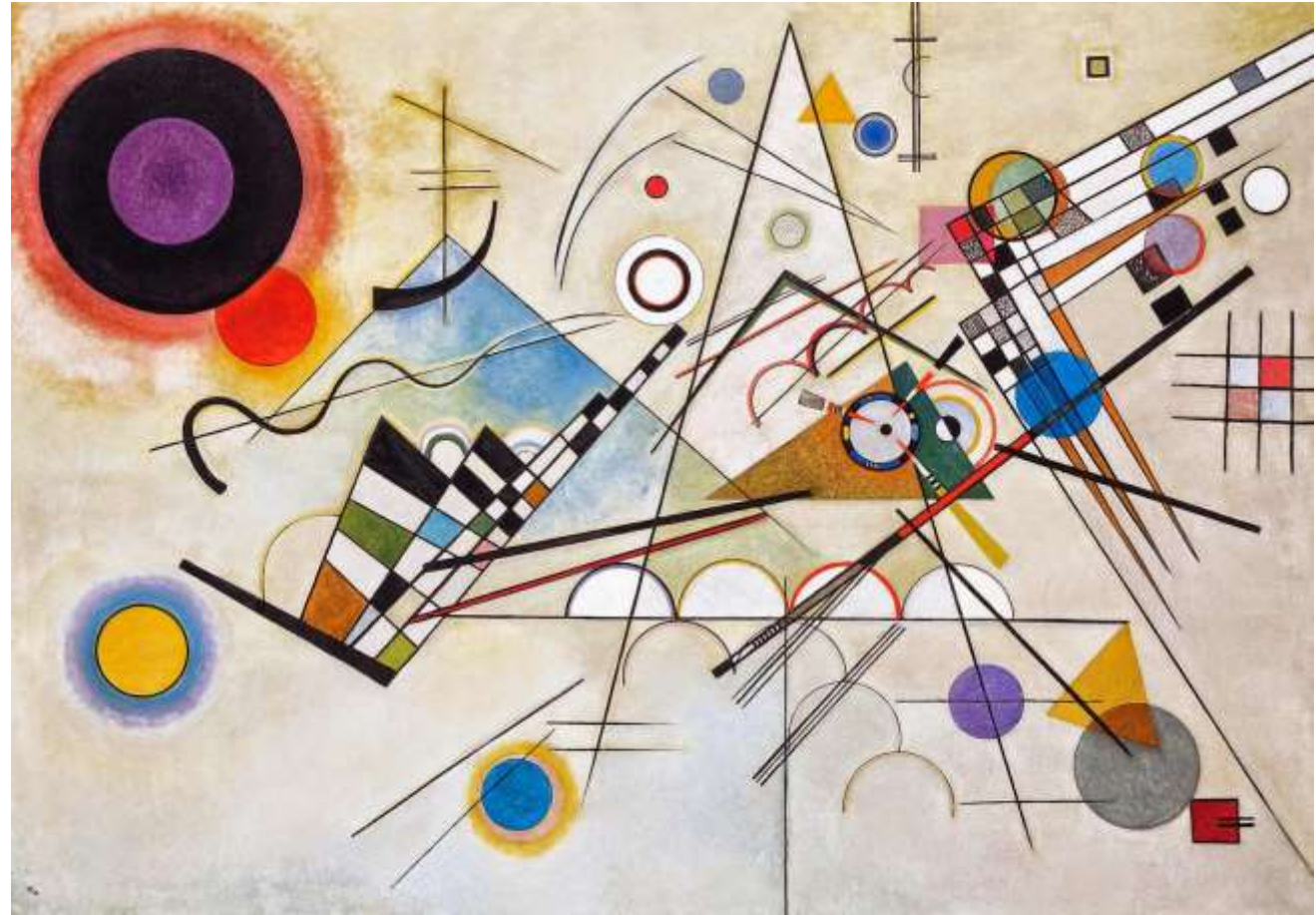
- Σχετίζεται με αριθμούς, ευκολία σε μαθηματικές πράξεις, σύνθετους υπολογισμούς και μαθηματικά προβλήματα
- Ικανότητα υπολογισμών, μετρήσεων, αναλογιών, υποθέσεων, μαθηματικών πράξεων, συσχετίσεις, συνεπαγωγές
- Σχετίζεται επίσης με τη λογική, την αφηρημένη, συμβολική σκέψη, επαγωγικά και παραγωγικά μοντέλα συλλογισμών
- Ικανότητα να ερευνάς σχέδια, κατηγορίες και σχέσεις με το χειρισμό αντικειμένων ή συμβόλων
- Λογική ανάλυση προβλημάτων, επίλυση προβλημάτων

- Να πειραματίζεσαι με έναν ελεγχόμενο και πειθαρχημένο τρόπο
- Να αναγνωρίζεις και να χειρίζεσαι σχέσεις αιτίας – αποτελέσματος
- Επιστημονική σκέψη και έρευνα
- Μάθηση με σχήματα, διαγράμματα, σύμβολα
- Κατά το Γκάρντνερ τη διαθέτουν επιστήμονες (λογικά συστήματα), φυσικοί, μαθηματικοί, ερευνητές, ντεντέκτιβ...
- Μαθητές που ενδιαφέρονται για πρότυπα, κατηγορίες, σχέσεις, αριθμητικά προβλήματα, στρατηγικά παιχνίδια, πειράματα

Μ.Κ. Έσερ: «Αχιβάδες και αστερίες»

Βασίλι Καντίνσκι

Εργαλεία

- Αφηρημένα σύμβολα – τύποι
- Υπολογισμοί
- Κωδικοί αποκρυπτογράφησης
- Συσχετισμοί - συγκρίσεις
- Γραφήματα
- Παιχνίδια – μοτίβα λογικής
- Πλάνα σκέψης – σχεδιαγράμματα
- Επίλυση προβλημάτων
- Συλλογισμοί
- κλπ.

Χρήση λογικομαθηματικής στα φιλολογικά

- Ερωτήσεις σύγκρισης και αντιπαραβολής (ιστορικών περιόδων, λογοτεχνικών έργων, κλπ.)
- Ερωτήσεις πρόβλεψης (ιστορικών εξελίξεων, ιστοριών λογοτεχνικών κειμένων, κλπ.) με βάση πρότυπα παρελθόντος, δεδομένα πλοκής, χαρακτήρων, κλπ.
- Δημιουργίες πινάκων για χρονικές περιόδους, για σημαντικά γεγονότα, κλπ.
- Δημιουργία Βέννειων διαγραμμάτων για ανάλυση χαρακτήρων (σύνολα κοινών σημείων)
- Ανάλυση έργου με μοντέλο δομής κλιμάκωση δράσης, αποτελέσματα κλιμάκωσης
- Σχεδιαγράμματα ανάπτυξης ιδεών

- Γενικά ασκήσεις ταξινόμησης, κατάταξης
- Γραφήματα οργάνωσης: ιστός χαρακτηριστικών γύρω από μια βασική έννοια, πίνακας ταξινόμησης - ομαδοποιήσεις (π.χ. οικονομικά χαρακτηριστικά, κοινωνικά, πολιτικά, συμβολικά), σκάλες κατάταξης (κατάταξη ομαδοποιημένων ανά ένα)
- Η γλώσσα ως κώδικας, σύμβολο

Κινησθητική (σωματική) νοημοσύνη

- Η σωματική νοημοσύνη υποκινεί το σώμα (όλο ή μέρος του) να λύνει προβλήματα, να επινοεί νέες καταστάσεις και να μεταβιβάζει ιδέες και συναισθήματα
- Ικανότητα συνδυαστικών κινήσεων, κινητικές δεξιότητες σε αθλήματα και χορό (εκτέλεση και επινόηση)
- Αίσθηση χρονισμού, συνεργασία σώματος – πνεύματος
- Χρήση πνευματικών ικανοτήτων για συντονισμό σωματικών κινήσεων (ο Γκάρντνερ θεωρεί ότι συσχετίζεται η πνευματική με τη σωματική δραστηριότητα)
- Ικανότητα χειρισμού αντικειμένων, χρήσης ποικιλίας φυσικών δεξιοτήτων

- Τη διαθέτουν παιδιά που απολαμβάνουν τα παιχνίδια στην τάξη και τους σχολικούς χορούς, που προτιμούν να παρουσιάζουν τις εργασίες τους με μοντέλα παρά με κείμενο.
- Μαθαίνουν καλύτερα μέσα από τη σωματική δραστηριότητα ή κατασκευές παρά με την ανάγνωση ή την ακρόαση
- Χρησιμοποιούν τη σωματική μνήμη, δηλαδή θυμούνται πράγματα μέσω του σώματός τους παρά μέσω λέξεων (λεκτική μνήμη) ή εικόνων (οπτική μνήμη)

- Σκέφτονται και εκφράζονται μέσω της κίνησης
- Δραματοποιούν καταστάσεις για να επικοινωνήσουν
- Βρίσκουν διέξοδο στην άθληση ή το χορό
- Τη διαθέτουν αθλητές, χορευτές, χορογράφοι, χειρουργοί, φυσιοθεραπευτές, χειροτέχνες, τεχνίτες, ηθοποιοί, πυροσβέστες, τροχονόμοι...

Βίκτορ Ε. Πολκόφ: «Σαββατοκύριακο», 1958

Όλγα Π. Βαουλίνα: «Πάλη», 1930

Εργαλεία

- Γλώσσα σώματος / φυσικές χειρονομίες
- Γλυπτά σώματος / ζωντανοί πίνακες (πριν – μετά)
- Χρήση υποκριτικής, δραματοποίηση
- Παιχνίδι ρόλων / παντομίμα
- Ανθρώπινο γράφημα (χρήση σώματος μαζικά για να εκφράσουμε σκέψεις – συναισθήματα)
- Ασκήσεις γυμναστικής
- Παραδοσιακός / δημιουργικός χορός
- Φυσική άσκηση
- Άθληση
- κλπ.

Αφύπνιση

- Το σώμα αρχέγονο, βασικό εργαλείο
- Π.χ. παντομίμα – τίτλος ταινίας ή τραγουδιού (από τον εκπαιδευτικό ή τους μαθητές)

Εντγκάρ Ντεγκά: «Μπαλαρίνες στην μπάρα»

Χρήση κιναισθητικής νοημοσύνης στα φιλολογικά

- Δραματοποίηση ιστορίας από την Ιστορία η τη Λογοτεχνία
- Αναβίωση στιγμών από την Ιστορία
- Γενικότερα παιχνίδια ρόλων
- Θεατρικές τεχνικές
- Μέρα ενδυμασίας ή /και φαγητού μιας ιστορικής περιόδου
- Μέρα χορών από προηγούμενες περιόδους της ιστορίας

Εντγκάρ Ντεγκκά «Η Αίθουσα Χορού»

- Κινητική ανάγνωση
- Ενσάρκωση των όρων μιας πρότασης ή του νοήματος λέξεων
- Δημιουργία ανθρώπινου γλυπτού για την έκφραση μιας ιδέας, ενός συναισθήματος
- Ζωντανεύουμε έναν ζωγραφικό πίνακα
- Αυτοσχεδιαστικές ασκήσεις παντομίμας σε διάφορα συμφραζόμενα
- Γενικά, σηκώνουμε τους μαθητές από τα θρανία

Εντγκάρ Ντεγκά: «Η Χορεύτρια με την ανθοδέσμη»

Μουσική (ρυθμική) νοημοσύνη

- Ικανότητα να απολαμβάνεις, να εκτελείς και να συνθέτεις μουσικά κομμάτια, να αναγνωρίζεις και να εκτιμάς μουσικά μοτίβα
- Ευαισθησία στην κίνηση, στο ρυθμό και στη χροιά του ήχου
- Συναισθηματική ανταπόκριση σ' αυτά
- Σύνδεση μεταξύ μουσικής και συναισθημάτων
- Σκέφτεσαι με ήχους, με ρυθμούς ή μελωδίες - με μουσική (έχεις μουσική στο μυαλό σου τις περισσότερες ώρες)
- Κάποιες φορές σύνδεση με μαθηματική νοημοσύνη – κοινές διαδρομές/ διαδικασίες σκέψης
- Δομική αντιστοιχία με τη γλωσσική νοημοσύνη

- Δυνατότητα διάκρισης ρυθμού, τόνου, τέμπου
- Αναγνώριση, παραγωγή, αναπαραγωγή, δημιουργία μουσικής
- Βρίσκουν συναισθηματική διέξοδο μέσα από το τραγούδι
- Τη διαθέτουν μουσικοί, τραγουδιστές, συνθέτες, μαέστροι, δάσκαλοι μουσικής, μουσικοί παραγωγοί, ηχολήπτες, φοιτητές μουσικής τεχνολογίας, ευαίσθητοι ακροατές...
- Μαθητές που συχνά τραγουδούν ή παίζουν/ χτυπούν ρυθμό, αντιλαμβάνονται ήχους που οι άλλοι χάνουν
- Μαθαίνουν καλύτερα μέσω της ανάγνωσης - χρησιμοποιούν τα τραγούδια ή το ρυθμό για να μάθουν ή να απομνημονεύσουν πληροφορία

Εργαλεία

- Ήχοι περιβάλλοντος
- Ήχοι μουσικών οργάνων
- Μουσική σύνθεση – δημιουργία
- Μουσική εκτέλεση
- Δονήσεις κρουστών
- Διάφορα χτυπήματα
- Ρυθμικά μοτίβα
- Τραγούδι
- Σιγοτραγούδισμα
- Τονικά μοτίβα
- Ήχοι – τόνοι φωνής
- Ραδιοφωνική εκπομπή
- κλπ.

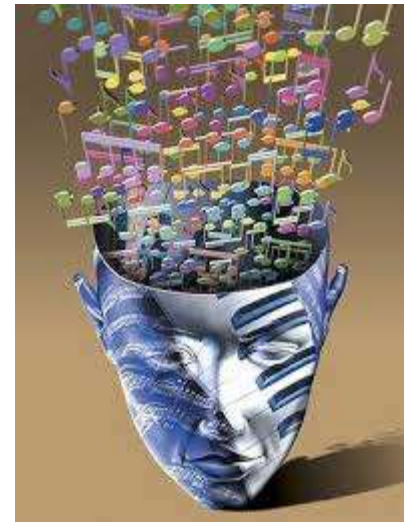

Ζαν Ονορέ Φραγκονάρ: «Μάθημα μουσικής»

Χρήση μουσικής στα φιλολογικά

Με ή χωρίς συνεργασία με καθηγητή Μουσικής:

- Ανάλυση ιστορικής περιόδου μέσα από τη μουσική της
- Δημιουργία σειράς από σημαντικές χρονολογίες / ημερομηνίες με ήχους / ρυθμό
- Δημιουργία μουσικής ή επιλογή έτοιμης μουσικής ως μουσικό υπομνηματισμό ή ως πρόσληψη σε λογοτεχνικό έργο ή ιστορικό γεγονός
- Τραγούδια παλαιότερων ιστορικών περιόδων
- Παρακολούθηση ταινίας (σχετικής με το μάθημα) και εστίαση στους ήχους – ανάλυση για τη σχέση με το περιεχόμενο

- Επικοινωνήστε με ήχους μεταφέροντας ένα συναίσθημα.
- Συνοδέψτε («εικονογραφήστε») μια ιστορία ή ποίημα με κατάλληλους ήχους ή/και μουσική
- Οργάνωση – δημιουργία μιας ραδιοφωνικής εκπομπής με αφορμή ιστορικό γεγονός ή λογοτεχνικό έργο ή επικαιρότητα με επένδυση ηχητική

Πάμπλο Πικάσο: «Τρεις μουσικοί», 1921

- Μελοποιημένα ποιήματα
- Μουσική ως υπόκρουση (δημιουργία κλίματος, ατμόσφαιρας)
- Μουσικά ανάλογα/ παράλληλα
- Αναζήτηση μέλους
- Ηχητικό περιβάλλον
- Συνοδευτικό θεατρικών τεχνικών
- Δημιουργία ακουστικών εικόνων
- Παιχνίδι με μουσική
- (από ταινία ή όχι): ακούγεται η μουσική, φαντάζονται χαρακτήρες, σκηνικό/ τόπο – χρόνο, ιστορία (σε ομάδες)

Νικηφόρος Λύτρας 1872 Τα κάλαντα

- Ηχοϊστορίες: διάκριση ήχων, τι συναισθήματα δημιουργούν
- Ηχητικές συνθέσεις ή ανεύρεση μουσικής με αφορμή ένα κείμενο, ένα μύθο, μια έννοια, έναν πίνακα, μια φωτογραφία
- Μουσικές ακροάσεις με συζήτηση, παρατηρήσεις επ' αυτών
- Μελοποίηση ποιημάτων από τους μαθητές
- Μουσική επένδυση (σύνθεση ή έτοιμη) για άλλα δρώμενα
- Χορικά: σύγχρονα τραγούδια ή ραπ εκδοχές
- Ο Όμηρος ως ραψωδία (αφήγηση με συνοδεία ρυθμού)
- Δημιουργική γραφή από μουσικό ερέθισμα

Παράδειγμα στην Ιστορία*

Χουάν Γκρις

- Έμφαση στη μουσική νοημοσύνη
- Στόχος: να αντιληφθούν οι μαθητές μια ιστορική περίοδο ως μια δραματική ιστορία που εξελίσσεται σε αναλογία με τον σύγχρονο κόσμο
- Υλικά: περιλήψεις για μια περίοδο ή κεφάλαιο βιβλίου
- Ποικιλία μουσικών οργάνων
- Υπόδειγμα ημερολογίου σκέψεων
- Διάταξη: η τάξη σαν σκηνή, ομάδες των 5 γύρω γύρω

*Πρόταση Φωτεινής Παπασωτηρίου, Ιωάννας Ταγάρα (σεμινάριο «Εξερευνώντας τις πολλαπλές νοημοσύνες», Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2014)

Στάδια*

- **Αφύπνιση:** σχέση ιστορίας με ζωή, βλέπουν εικόνες και φτιάχνουν ιστορίες, σύνδεση με ήχους, συνδυάζουν εικόνες με τραγούδια
- **Εμβάθυνση:** παλιές ραδιοφωνικές εκπομπές, πώς προκαλούνται τα ηχητικά εφέ, συζήτηση για ήχους
- **Διδασκαλία:** συζήτηση για ιστορικά γεγονότα, σενάριο για ραδιοφωνική εκπομπή
- **Ανατροφοδότηση:** συσχετισμοί παρελθόντος – παρόντος, τρόποι για χρησιμοποίηση μουσικής στη μάθηση

*Μπορούμε να παραλείψουμε κάποιο στάδιο, να συμπυκνώσουμε τη δραστηριότητα, ανάλογα με το χρόνο και την τάξη

Boris Indrikov

- Αφύπνιση: δείχνουμε ποικίλες εικόνες, τι νομίζουν ότι συμβαίνει
- Φαντάζονται ότι οι σκηνές παίζονται στην τηλεόραση χωρίς ήχο και αναζητούν ήχους κάθε είδους (διάλογοι, μουσικά εφέ)
- Μιλάμε για τις παλιές μέρες του ραδιοφώνου, παραδείγματα παραγωγής ήχου από διάφορα αυτοσχέδια (κομμάτια ξύλου για το άλογο που τρέχει)
- Αν μπορούμε, ακούμε παλιές ραδιοφωνικές εκπομπές για να αποκτήσουν την αίσθηση
- Συζήτηση για το πώς πιστεύουν ότι τα ραδιοφωνικά προγράμματα παρήγαν τους διαφορετικούς ήχους;
- Πώς βοήθησε η μουσική την ιστορία;
- Θέατρο στο ραδιόφωνο – να έχει σημασία ο ήχος
- Ήρωες μουσικά όργανα

Πίνακας του 1520, που απεικονίζει τρεις γυναίκες να ασκούνται ιδιωτικά σε μουσική δωματίου με τρία όργανα: λαγούτο, φλάουτο, φωνή

- Ομάδες με βάση μουσικά όργανα (κάθε μουσικό όργανο μια ομάδα)
- Μοιράζουμε εικόνες ανά ομάδα – τι συμβαίνει; Γράφουν 2 παραγράφους
- Δημιουργούν ραδιοφωνική εκπομπή με εικόνες της ιστορίας τους, ήχους, παρουσιάζουν την εκπομπή τους στην τάξη
- Ζητούμε βοήθεια και από άλλες ομάδες για συμβολή στους ήχους
- Μικρό σενάριο, αφηγείται ιστορία, δημιουργία τραγουδιού, ηχητικά εφέ)

- Επενδύουμε γεγονός από το παρελθόν με μουσική, ήχους, ρυθμικά μοτίβα
- Οι ομάδες φτιάχνουν τραγούδια ώστε να ξαναπούν την ιστορία σαν παλιά ραδιοφωνική εκπομπή
- Συμμετέχουν επίσης λεκτική, χωρική, διαπροσωπική, οπτική (εικόνες)

Lord Frederick Leighton:
«Μάθημα μουσικής»

- Ημερολόγιο σκέψεων ομάδας για κάθε εκπομπή που παρακολουθούν από τις άλλες ομάδες
- Τι αφορούσε η ιστορία που ακούσατε;
- Πώς σας έκανε να αισθανθείτε;
- Ποιες ερωτήσεις έχετε σχετικά με το γεγονός;
- Γιατί είναι σημαντική η ιστορία για μας σήμερα;

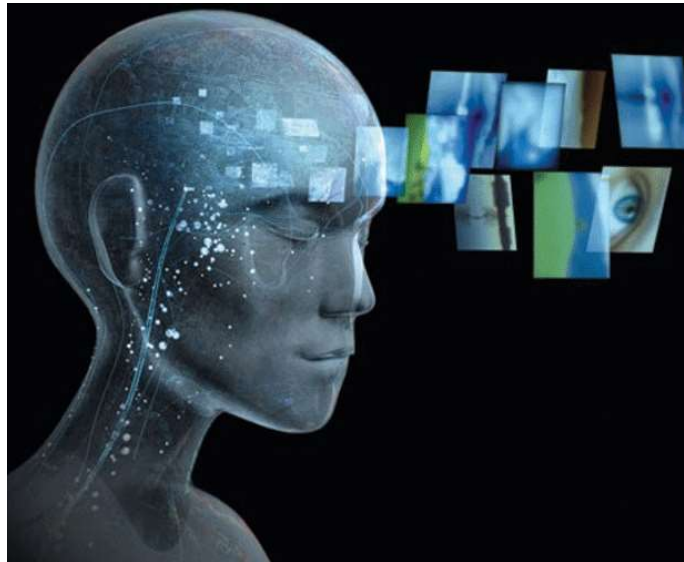

Οπτική/χωρική νοημοσύνη

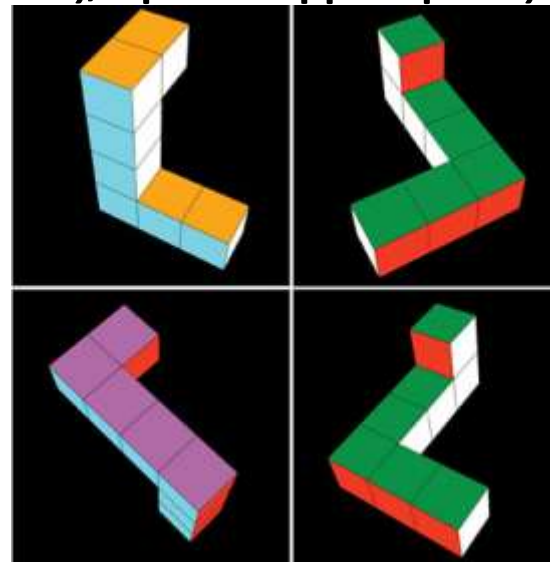

- Ικανότητα να σχηματίζεις παραστατικές / χωρικές αναπαραστάσεις του κόσμου, να τις μεταφέρεις νοερά ή αισθητά
- Ικανότητα να παρατηρείς και να χειρίζεσαι νοερά με επιδεξιότητα μια μορφή ή αντικείμενο
- να δημιουργείς ισορροπίες και συνθέσεις
- Διαθέτουν πολύ ισχυρή οπτική μνήμη, καλλιτεχνική τάση και φαντασία, παρατηρητικότητα
- πολύ καλό προσανατολισμό στο χώρο και συντονισμό χεριών – ματιών (αν και αυτό είναι χαρακτηριστικό και της κιναισθητικής νοημοσύνης)

- Ικανότητα της αναγνώρισης και χρήσης «μοτίβων» ενός ευρέος χώρου
- Σκέφτεσαι με εικόνες, οπτικοποιείς πράγματα, μαθαίνεις μέσα από εικόνες
- Σκέφτεσαι σε τρεις διαστάσεις και από διάφορες οπτικές γωνίες
- Μπορεί να υπάρχει και χωρίς μάτια, εσωτερική όραση, μόνο με το μυαλό, τα ίδια νεύρα / κύτταρα του εγκεφάλου ενεργοποιούν τη νοητή εικονικότητα, την εσωτερική

- Στον πυρήνα της η πνευματική φαντασία, λογική του χώρου, χειρισμός εικόνων, γραφιστική και καλλιτεχνική ικανότητα, δημιουργική / ενεργητική φαντασία
- Γλύπτες, ζωγράφοι, αρχιτέκτονες πιλότοι, ζωγράφοι, γλύπτες, σχεδιαστές, διακοσμητές, γραφίστες, αρχιτέκτονες, φωτογράφοι, ναυτικοί, πιλότοι σύμβουλοι ομορφιάς...
- Μαθητές που γοητεύονται από συναρμολογούμενα, ζωγραφική, ονειροπόληση
- Μαθαίνουν μέσα από εικόνες, φωτογραφίες και τρισδιάστατα μοντέλα

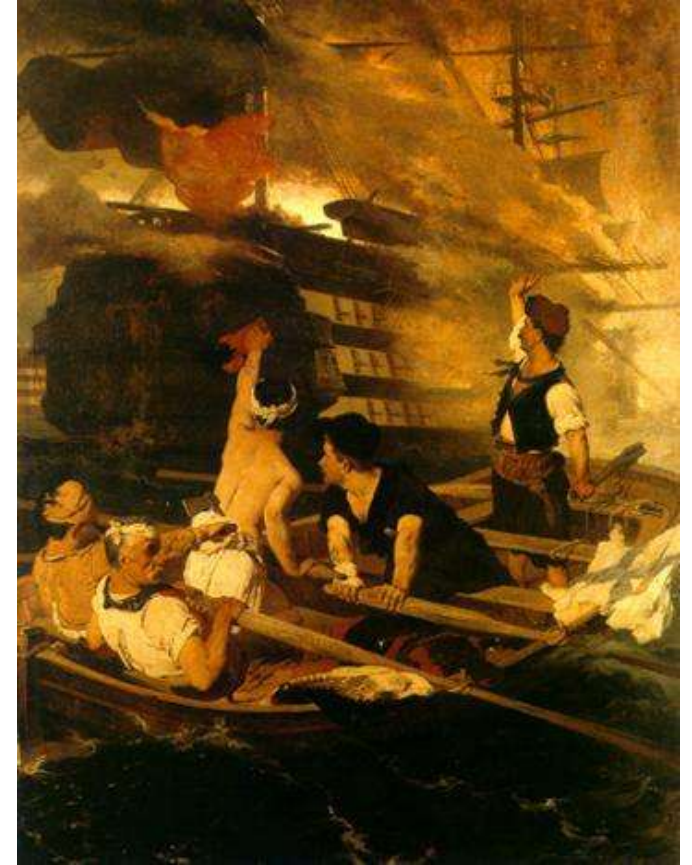
Εργαλεία

- Φαντασία
- Χρωματιστά / δομικά μοτίβα
- Σχεδιασμός
- Χρήση εικόνων, οπτικοποίηση
- Νοητική χαρτογράφηση
- Κολάζ
- Ζωγραφική
- Γλυπτική, κατασκευές
- Μοτίβα / σχέδια
- κλπ.

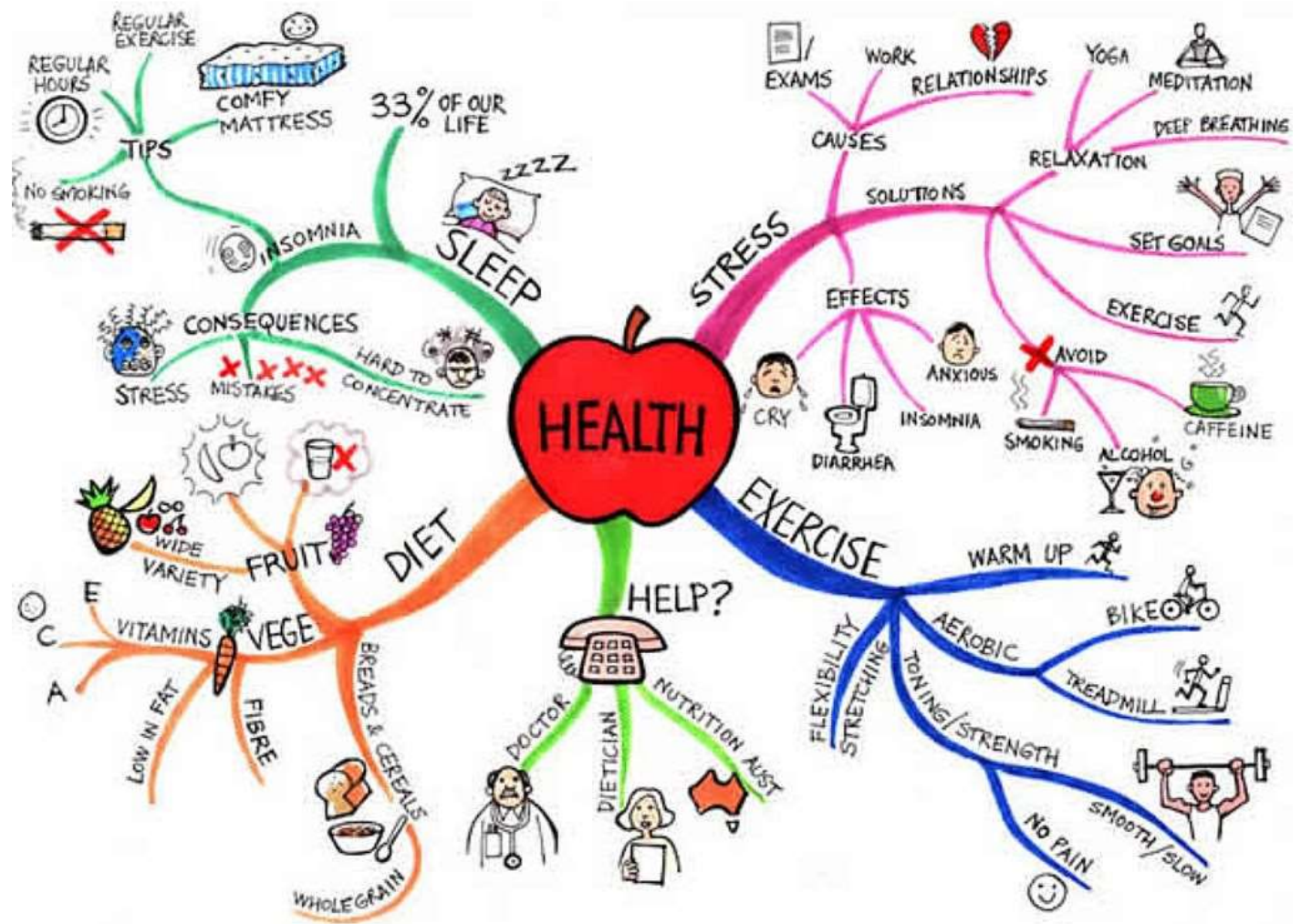
Χρήση χωρικής στα φιλολογικά

- Πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά για ιστορικά γεγονότα ή τέχνη της εποχής
- Οπτικά διαγράμματα και πίνακες ροής με ιστορικά γεγονότα
- Ζωγραφική ή αφίσα ή γκράφιτι για κάποια ιστορική περίοδο ή ιστορικό γεγονός
- Φανταστείτε πως πηγαίνετε πίσω στο χρόνο – δείτε και/ή απεικονίστε πώς ήταν τα πράγματα τότε
- Φανταστείτε και ζωγραφίστε πώς νομίζετε πως θα είναι το μέλλον

Νικηφόρος Λύτρας: «Πυρπόληση τουρκικής ναυαρχίδας»

- Χρήση «mind mapping»: χαρτογράφηση νου, χρήση εικόνων, σχημάτων, χρωμάτων κλπ. για οπτική οργάνωση πληροφοριών, για έκφραση αντιλήψεων και ιδεών

- Εικονογράφηση λογοτεχνικών έργων ή ζωγραφική απόδοση πρόσληψής τους
- Προσποιηθείτε πως μπορείτε να μπείτε σε έναν ζωγραφικό πίνακα – φανταστείτε πώς θα ήταν
- Δημιουργική γραφή από εικόνα
- Ακούστε μουσική με τα μάτια κλειστά και δημιουργήστε καλλιτέχνημα
- Ζωγραφίστε τα σκηνικά για διαφορετικές σκηνές ενός έργου το οποίο μελετάτε

Διαπροσωπική νοημοσύνη

- Ικανότητα να καταλαβαίνεις τους άλλους ανθρώπους
- να επισημαίνεις τους σκοπούς, τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντά τους, αναγνωρίζεις τις προθέσεις, και επιθυμίες των άλλων
- να δουλεύεις μαζί τους αποτελεσματικά, δηλαδή να αλληλεπιδράς με τους άλλους, να έχεις αποτελεσματική συνεργασία με άλλους
- Οι μαθητές αναπτύσσουν σταδιακά τη διαπροσωπική νοημοσύνη όταν προοδεύουν σε μικρές ομάδες εργασίας, όταν επισημαίνουν και αντιδρούν στις διαθέσεις των φίλων τους και συμμαθητών τους και όταν πείθουν διακριτικά το δάσκαλό τους για παράταση χρόνου ώστε να τελειώσουν την εργασία τους στο σπίτι.

- Εκφράζονται μέσα από το θεατρικό παιχνίδι και τη δραματοποίηση
- Ενδιαφέρονται για τη γνώμη των άλλων
- Έχουν ενσυναίσθηση
- Οι άνθρωποι που έχουν αναπτυγμένη διαπροσωπική νοημοσύνη είναι συνήθως εξωστρεφείς. Επικοινωνούν αποτελεσματικά και εύκολα με άλλους και μπορεί να είναι είτε ηγέτες είτε οπαδοί.
- Μαθαίνουν καλύτερα δουλεύοντας ομαδικά και απολαμβάνουν συχνά τη συζήτηση.
- Ασχολούνται με τα κοινά.

- Αποτελεσματική λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία, παρατηρείς διαφορές ανάμεσα στους άλλους, ευαισθησία στις διαθέσεις και την ιδιοσυγκρασία των άλλων, ικανότητα να διαχειρίζεσαι πολλούς στόχους.
- Δάσκαλοι, πολιτικοί (και όχι μόνο) ηγέτες, πωλητές, κοινωνικοί λειτουργοί, πωλητές, ηθοποιοί, πολιτικοί, ψυχολόγοι, παρουσιαστές, νοσοκόμοι, προπονητές, σύμβουλοι, υπεύθυνοι δημοσίων σχέσεων, επικοινωνιολόγοι, κλπ. την διαθέτουν ή την χρειάζονται, όπως και οι γονείς.
- Μαθητές που είναι ηγέτες στην ομάδα τους, καλοί στην επικοινωνία, δείχνουν να καταλαβαίνουν τα συναισθήματα και τα κίνητρα των άλλων.

Εργαλεία

- Διδασκαλία με χρήση συνεργατικών δεξιοτήτων
- Στρατηγικές συνεταιριστικής μάθησης
- Πρακτικές ενσυναίσθησης
- Λήψη και διαχείριση ανατροφοδότησης
- Ομαδικές ασκήσεις
- Κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων
- Διαπροσωπική επικοινωνία
- Ανίχνευση κινήτρων άλλων
- (και μέσα από θεατρικό παιχνίδι)
- κλπ.

Συμεών Σαββίδης: «Γύρω-γύρω όλοι», 1908

Χρήση διαπροσωπικής στα φιλολογικά

- Παιχνίδι ρόλων - συζήτηση με ιστορική φυσιογνωμία
- Ταύτιση με ιστορικά πρόσωπα – καταγραφή συναισθημάτων, σκέψεων
- Σενάριο με διαφορετικές οπτικές για αμφιλεγόμενα ιστορικά ζητήματα
- Συζήτηση για την επίδραση σημαντικών ιστορικών αποφάσεων σύγχρονου κόσμου
- Σε διάφορα αντικείμενα συνεργατική στρατηγική μάθησης με ανάθεση ρόλων, καθηκόντων, απόφαση μελών για το τι είναι σημαντικό, πώς θα επεξηγηθεί, παρουσίαση

- Συγγραφή κοινών ιστοριών (ένας ξεκινά, άλλος συνεχίζει, κ.ο.κ.)
- Ανάλυση ιστορίας, περιγραφή μηνύματος με ομοφωνία
- Σύνθεση απόψεων ομάδων
- Ανάγνωση ποίησης με διαφορετικές διαθέσεις και οπτικές
- Ασκήσεις με συνεργάτη
- Αλληλοδιόρθωση γραπτών
- Συνεργατικές θεατρικές τεχνικές
- (συνεργατικό γλυπτό
- παγωμένη εικόνα, κλπ.)

Σχέδιο μαθήματος*

- **Λογοτεχνία**

- Διάλογος με λογοτεχνικούς ήρωες, γραπτά του παρελθόντος δίνουν στοιχεία στη σημερινή ζωή, πώς να αναζητούν συμβουλές για ζητήματα που τους απασχολούν από τη σοφία του παρελθόντος.
- Θρανία σε κύκλο
- Καρτέλες, μαρκαδόροι
- Ενημερώνουμε ότι δίνουμε έμφαση στη διαπροσωπική νοημοσύνη και ζητούμε να παρατηρήσουν τι σημαίνει, τι συμβαίνει.
- Ενεργοποιείται και η γλωσσική, χωρική, κιναισθητική (παιχνίδι ρόλων).

*Πρόταση Φωτεινής Παπασωτηρίου, Ιωάννας Ταγάρα (σεμινάριο «Εξερευνώντας τις πολλαπλές νοημοσύνες», Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2014)

Αφύπνιση

- Ένα παιχνίδι που τονίζει τη σημασία μετάδοσης μηνύματος (π.χ. χαλασμένο τηλέφωνο ή απαγγελία ενός ερωτικού ποιήματος με διαφορετικούς τρόπους από μας και τους μαθητές (σαν εκνευρισμένοι, σα να μιλάμε σε μωρό, σα να βαριόμαστε, σα να ήταν κωμωδία, κλπ.).
- Καταιγισμός ιδεών για ό,τι χρειάζεται για σωστή επικοινωνία.

Εμπλουτισμός προπαρασκευής

- Πώς είναι να είμαστε στη θέση των άλλων
- Καταιγισμός ιδεών για προσωπικότητες
- Καταιγισμός ιδεών για θέματα που τους απασχολούν
- Διαλέγουμε μια προσωπικότητα και ένα θέμα και μπαίνουμε στο ρόλο προκειμένου να δώσουμε συμβουλή για το θέμα
- Οι μαθητές συμπληρώνουν
- Μπορούμε να συνεχίσουμε και με άλλους συνδυασμούς ή να το κάνουν μεταξύ τους

William Lee Hankey

Διδασκαλία

- Γίνεται τα ίδιο με τη λογοτεχνία.
- Κάθε μαθητής γράφει με μαρκαδόρο πάνω στην κάρτα του το όνομα ενός λογοτεχνικού ήρωα απ' αυτούς που έχει μελετήσει η τάξη και το βάζει μπροστά του ώστε να το βλέπουν όλοι.
- Προετοιμάζουν μέσα σε 1' πώς θα παρουσιαστούν στην τάξη (π.χ. «είμαι ο Ερωτόκριτος και είμαι ερωτευμένος»).
- Προσομοιάζεται ένα συμβούλιο που προσπαθεί να βοηθήσει κάποιον που έχει ένα πρόβλημα.
- Ένας εθελοντής περιγράφει ένα (υποτιθέμενα) πραγματικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει και ζητά βοήθεια κάνοντας ερωτήσεις.

- Απευθύνεται στον χαρακτήρα που αναγράφεται στην κάρτα και ο μαθητής πρέπει να απαντήσει ως ρόλος (ο διδάσκων ενθαρρύνει και βοηθά να προχωρήσει η συζήτηση, τονίζει τις διαφορές, τις σχέσεις – πρέπει να κρατήσουν τον χαρακτήρα όσο το δυνατόν περισσότερο).
- Ο εθελοντής θα πει στο συμβούλιο ποια συμβουλή ήταν χρήσιμη.

Phoenix Kenny: «Καλωδιακή επικοινωνία»

Αναστοχασμός

- Συζήτηση για την εμπειρία.
- Ποιες συμβουλές ή σχόλια θυμάστε, τι σας άρεσε, τι όχι, τι ήταν εύκολο, τι δύσκολο, ποιους θα ήθελαν να έχουν στο προσωπικό τους συμβούλιο και γιατί.
- Ατομικά καταγράφουν καταστάσεις στις οποίες θα χρησιμοποιούσαν το συμβούλιο, ποια θα ήταν η πιο αποτελεσματική χρήση του συμβουλίου.

Dieter Picchio: «Ανθρώπινη επικοινωνία» (Light-Art)

Ενδοπροσωπική νοημοσύνη

- Ικανότητα για κατανόηση των βαθύτερων συναισθημάτων, επιθυμιών και ιδεών του εαυτού.
- Εκτίμηση κινήτρων, φόβων.
- Αν και είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστεί το περιεχόμενο και σε ποιο βαθμό κάποιος κατέχει αυτόν τον τύπο νοημοσύνης, μπορούν να διατυπωθούν κάποιες ενδείξεις:
- όσοι αξιοποιούν και εμπλέκουν αποτελεσματικά όλα τα άλλα είδη νοημοσύνης, γνωρίζουν τις αδυναμίες τους, τα συναισθήματα, τους στόχους και τα κίνητρά τους και είναι προσεχτικοί στις αποφάσεις και στις επιλογές τους, διαθέτουν αυτογνωσία και αυτοαντίληψη.

- Συνήθως εσωστρεφή άτομα, προτιμούν να εργάζονται ατομικά, με αναζητήσεις που βασίζονται στην σκέψη ή τη φιλοσοφία.
- Μαθαίνουν καλύτερα όταν επικεντρώνονται σε ένα συγκεκριμένο θέμα μόνοι τους και είναι τελειομανείς.
- Χαρακτηρίζονται από αυτοσυγκέντρωση, επιμέλεια, προσοχή, μεταγνωστική ικανότητα, κατανόηση διαφορετικών αισθημάτων υπερατομική αίσθηση εαυτού, υψηλή μεθοδικότητα στη σκέψη και στη λογική.

- Αποτελεσματικό εργαλείο ανάλυσης εαυτού. Εφόσον καταλαβαίνεις τον εαυτό σου, χρησιμοποιείς αυτή τη γνώση για να καταστρώσεις τα σχέδια της ζωής σου και να τη διευθύνεις.
- Ξέρουν ποιοι είναι, τι θέλουν, τι μπορούν να κάνουν, πότε χρειάζονται βοήθεια, πώς αντιδρούν, τι να αποφεύγουν.
- Συνδέουν αυτό που μαθαίνουν με προσωπικά ενδιαφέροντα, σκέψεις κ.λπ.

- Ικανότητα για αναστοχασμό, ενδοσκόπηση
- Κατανόηση γενικότερα της ανθρώπινης κατάστασης
- Ψυχολόγοι, πνευματικοί ηγέτες, φιλόσοφοι τη διαθέτουν
- Μαθητές που είναι ίσως ντροπαλοί, αλλά έχουν εσωτερικά κίνητρα / αυτοκινητοποιούνται.

Αύγουστος Ροντέν: «Σκεπτόμενος»

Εργαλεία

- Πρακτικές μεταβολής της επίγνωσης (εισαγωγή ερεθισμάτων, π.χ. εικόνες, κείμενα που βοηθούν στον μετασχηματισμό των κατεστημένων αντιλήψεων)
- Συναισθηματική επεξεργασία
- Δεξιότητες εστίασης / αυτοσυγκέντρωσης
- Συλλογιστική υψηλής τάξης (κριτική σκέψη, ικανότητα επίλυσης προβλημάτων)
- Τεχνικές μεταγνώσης (φωναχτή σκέψη, ερωτήσεις στον εαυτό μας)
- Ατομική μελέτη/ εργασίες
- Διαδικασίες γνώσης εαυτού
- Πρακτικές συνειδητότητας
- Μέθοδοι σιωπηλού στοχασμού
- Στρατηγικές συλλογισμού

Khoa Le

Χρήση ενδοπροσωπικής στα φιλολογικά

- Ιστορία

- Ημερολόγιο με ερωτήσεις από τη ζωή σας που η ιστορία θα μπορούσε να απαντήσει
- Ανάλυση ΥΚΕ (Υπέρ, Κατά, Ενδιαφέρον) σε γνωστές ιστορικές αποφάσεις
- Αν μπορούσα να είμαι ιστορικό πρόσωπο, ποιο θα ήμουν; Συζήτηση
- Εργασία για τα λάθη του παρελθόντος που δεν θα επαναλαμβάνατε
- Φανταστείτε τους ανθρώπους από το παρελθόν να δίνουν συμβουλές για τη σημερινή ζωή

- **Γλώσσα Λογοτεχνία**

- Αυτοβιογραφική εργασία «η ζωή μου ως σήμερα»
- Αυτοβιογραφική εργασία «η ζωή μου στο μέλλον»
- Ο εαυτός ως κείμενο / τεχνικές αυτοβιογραφίας
- Δημιουργική γραφή με λίστες
- (π.χ. οι διευθύνσεις που θεωρώ σπίτι μου, 5 πράγματα που μου αρέσουν, 5 που με απογοητεύουν...)
- Ανάλυση λογοτεχνικών κειμένων σχετικά με τη σύγχρονη ζωή
- Ένα μικρό ποίημα κάθε μέρα της εβδομάδας για το ερώτημα «ποιος είμαι;»
- Φανταστείτε πως είστε ο χαρακτήρας σε μια ιστορία ή έργο: τι θα κάνατε;
- Αυτοπροσωπογραφίες σε διάφορες στάσεις
- Ο εαυτός ως χαρακτήρας θεατρικού έργου
- Παρατηρήστε την επίδραση της μουσικής πάνω σας
- Χορέψτε τα διαφορετικά στάδια του ταξιδιού της ζωής σας

Σχέδιο μαθήματος*

- Πολιτισμός – επικοινωνία έμφαση ενδοπροσωπική (και διαπροσωπική, γλωσσική, χωρική)
- Στόχος: η εισαγωγή διαδικασίας 4 επιπέδων για την κατανόηση, εσωτερικό διάλογο, προσωπική εμπλοκή σε γεγονότα επικαιρότητας
- Υλικά : άρθρα, υπόδειγμα στοχασμού 4 επιπέδων, υλικά ζωγραφικής
- Διάταξη χώρου για ατομική εργασία

*Πρόταση Φωτεινής Παπασωτηρίου, Ιωάννας Ταγάρα
(σεμινάριο «Εξερευνώντας τις πολλαπλές νοημοσύνες»,
Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2014)

Υπόδειγμα στοχασμού 4 επιπέδων

- ΕΠΙΠΕΔΟ 1
- ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΑΙ;
- Πού και με ποιον τρόπο με αφορά το θέμα; Πώς με κάνει να αισθάνομαι; Ποιες είναι οι σκέψεις και οι απόψεις μου γι' αυτό;
- ΕΠΙΠΕΔΟ 2
- ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΥΠΕΡ/ΚΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙ ΒΡΙΣΚΩ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ;

ΘΕΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ +	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ -	ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ
--------------------	----------------------	------------

- ΕΠΙΠΕΔΟ 3

- ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΩ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ Ή ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ;

- Αν ήμουν επικεφαλής τι θα έπρεπε να κάνω; Τι θεωρώ ότι πρέπει να γίνει σε αυτή την περίπτωση; Ποιες ενέργειες θα έπρεπε να γίνουν;

- ΕΠΙΠΕΔΟ 4

- ΤΙ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΚΑΝΩ ΤΩΡΑ;

- Ποια βήματα θα μπορούσα να κάνω τώρα (ακόμα και μικρά) για να καταφέρω την επίλυση του ζητήματος;

Αφύπνιση

- Ζητούμε από τους μαθητές να ταξιδέψουν 20 χρόνια μετά και να απαντήσουν στο ερώτημα «με τι ασχολούμαι στη ζωή μου»
- Ρωτάμε τη μισή τάξη γυρνώντας ανάμεσα
- Ζητάμε από τους μαθητές να στοχαστούν και να φτιάξουν σύντομες παρατηρήσεις σχετικά με τις απαντήσεις
- Ρωτάμε την άλλη μισή τάξη «ποιο είναι το πιο σημαντικό πράγμα στη ζωή σας σήμερα;»
- Ζητάμε από τους μαθητές να στοχαστούν και να φτιάξουν σύντομες παρατηρήσεις σχετικά με τις απαντήσεις

Έντουαρντ Χόπερ

Εμπλουτισμός

- Ανακοινώνουμε ότι θα μιλήσουμε για τις ειδήσεις της ημέρας και πώς επηρεάζουν τη ζωή μας
- Μοιράζουμε το υπόδειγμα στοχασμού, γράφουμε στον πίνακα τις ερωτήσεις ΥΚΕ (μπορούν να σκεφτούν ένα γεγονός σε διαφορετικά επίπεδα)
- Καταιγισμός ιδεών για το τι πρέπει να γίνει, τι θα έκανα αν ήμουν επικεφαλής, τι μπορώ να κάνω τώρα

Caspar David Friedrich

- Μπορεί να γίνει χρήση και με προσωπικό θέμα (ή και τα δύο διαδοχικά)
- Οι μαθητές γράφουν κάποια θέματα που τους απασχολούν (με σχολείο, οικογένεια, φίλους)
- Συζητούν με έναν συμμαθητή ένα θέμα με βάση το υπόδειγμα στοχασμού – μετά το χρησιμοποιούν σε γεγονότα επικαιρότητας
- Συζήτηση με όλη την τάξη για τη διαδικασία, πώς τους φάνηκε, τι πρόσεξαν για τα διαφορετικά επίπεδα, πώς αισθάνθηκαν, τι συνέβη με το δικό τους ζήτημα με τα 4 επίπεδα

Διδασκαλία

- Κάνοντας χρήση του στοχασμού 4 επιπέδων οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους για διάφορες ειδήσεις. Υπενθυμίζουμε ότι σκεπτόμενοι και σε επαφή με τα νέα μπορούν να αποκτήσουν βαθύτερη εκτίμηση για ό,τι συμβαίνει μέσα τους και έξω.
- Διαλέγουν νέο συμμαθητή ως συνεργάτη
- Μοιράζουμε άρθρα – κάθε ζευγάρι ένα άρθρο
- Διαβάζουν από κοινού και κατανοούν με ερωτήσεις για τα βασικά σημεία και τους εμπλεκόμενους, το ιστορικό/ λεπτομέρειες, τα κύρια ζητήματα / απόψεις, πώς αισθάνονται γι' αυτά, σκέψεις, απόψεις τους

- Δουλεύουν ατομικά με το υπόδειγμα στοχασμού, γράφοντας απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις του φύλλου – βοηθάμε όποιον έχει πρόβλημα
- Κάθονται ξανά με τον συνεργάτη τους και μοιράζονται τις απαντήσεις, μετά ίσως και με τετράδα
- Μπορεί να ζωγραφίσουν το πιο έντονο συναίσθημα ή σκέψη

Έντουαρντ Χόπερ

Ανατροφοδότηση

- Αναστοχασμός για τη διαδικασία
- Τι ήταν ενδιαφέρον, ποιο επίπεδο ήταν πιο εύκολο ή δύσκολο, τις τους άρεσε, τι όχι, να μοιραστεί με την τάξη κάθε ζευγάρι μια σκέψη ή αίσθηση σχετικά με τις ειδήσεις

Νατουραλιστική νοημοσύνη

- Προστέθηκε στη θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης το 1998 και σχετίζεται με τη φύση και τη σύνδεση της πληροφορίας με τον φυσικό περίγυρο
- Ευαισθησία ως προς τη φύση και τη θέση του ανθρώπου σ' αυτήν, τάση προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος
- Ευκολία στη φροντίδα και την αλληλεπίδραση με τα ζώα
- Δυνατότητα να διακρίνουν αλλαγές στον καιρό ή στον φυσικό περίγυρο
- Ικανότητα αναγνώρισης και ταξινόμησης ειδών (ανόργανων, οργανικών)
- Μαθαίνουν καλύτερα όταν το αντικείμενο μάθησης περιλαμβάνει συλλογή ή ανάλυση ή είναι στενά συνδεδεμένο με τη φύση, ενώ δεν αρέσκονται στο να μαθαίνουν άγνωστα ή φαινομενικά άχρηστα πράγματα που συνδέονται ελάχιστα ή καθόλου με τη φύση.

- Βασική ικανότητα των προγόνων κυνηγών, τροφοσυλλεκτών, καλλιεργητών
- Βασική και στους βοτανολόγους, γεωπόνους, κτηνιάτρους, αλλά και στους σεφ
- Θεωρείται ότι η καταναλωτική κοινωνία εκμεταλλεύεται τη νατουραλιστική νοημοσύνη, που επιστρατεύεται για να διακρίνει μεταξύ αυτοκινήτων, καλλυντικών, παπουτσιών, κλπ.

Εργαλεία

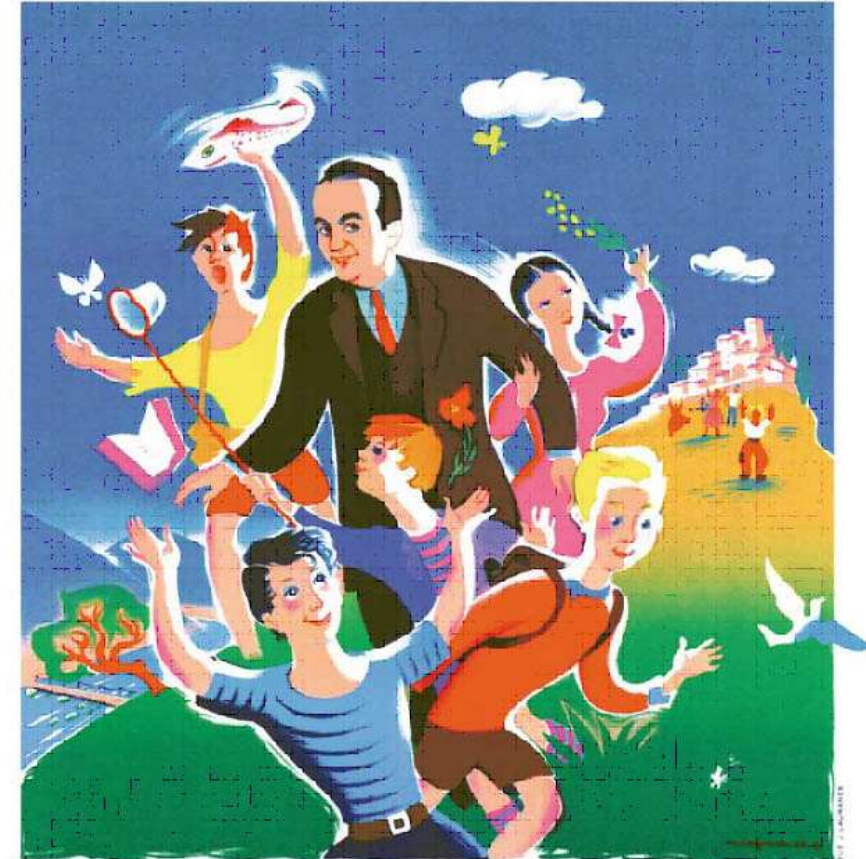
- Αναγνώριση ειδών
- Φροντίδα για φυτά / ζώα
- Πρακτικές συντήρησης
- Πληροφορίες για το περιβάλλον – ανατροφοδότηση
- Βιωματικά εργαστήρια
- Επαφή με φύση – εκδρομές
- Παρατήρηση
- Προσομοίωση φυσικού κόσμου
- Ταξινόμηση ειδών (οργανικά / ανόργανα)
- Ασκήσεις αισθητηριακής ενεργοποίησης

Ανρί Ρουσσώ: «Γυναίκα που περπατά σ' ένα εξωτικό δάσος», 1905

«Συνάντηση» με τον Σελεστέν Φρενέ

- Αυθεντική μάθηση, «εκπαίδευση με νόημα»
- Βγαίνουμε έξω από την τάξη
- «επανεύρεση» της φύσης, της αυλής, του δημόσιου χώρου
- τάξη – αυλή – κοινότητα
- υλικά δίκτυα – κι όχι μόνο τα ψηφιακά
- (και χωρική νοημοσύνη)

Βραβείο της Κινηματογραφικής Επιτροπής του ΟΗΕ

Το οκαβιαρχείο

Μια ταινία φίλος στον αγωνιζόμενο εκπαιδευτικό

L'école
buissonnière

Σενάριο-σκηνοθεσία JEAN-PAUL LE CHANOIS

Πρωταγωνιστούν Bernard Blier, Juliette Faber, Edouard Delmont

Χρήση νατουραλιστικής σε φιλολογικά

- Ιστορία
- Αναγνωρίστε και ερμηνεύστε ιστορικές τάσεις
- Κατανοήστε πώς τα φυσικά γεγονότα έχουν επηρεάσει την ιστορία
- Δημιουργήστε αναλογίες ανάμεσα και ιστορικά και φυσικά γεγονότα
- Μελετήστε τη ζωή διάσημων φυσιολατρών και την επιρροή τους στην ιστορία

ΓΕΤΣΙΑΣ ΜΗΤΣΙΑΔΗΣ, ΒΑΘΥΤΥΠΑΛΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΚΑΘΩΣ ΤΙΣΤΕΙ ΤΕΛΕΣΤΕ... 2011.
ΚΕΦΑΛΟ ΤΙΤΑΝΟ

ΓΕΤΣΙΑΣ ΜΗΤΣΙΑΔΗΣ, ΟΣΥΤΑΝΙΑ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ ΜΑΧΑΡΟ ΒΩΝΙΚΗ
80x 54cm, 2009

Έργα χαρακτηριστικής του Μιλτιάδη Πεταλά

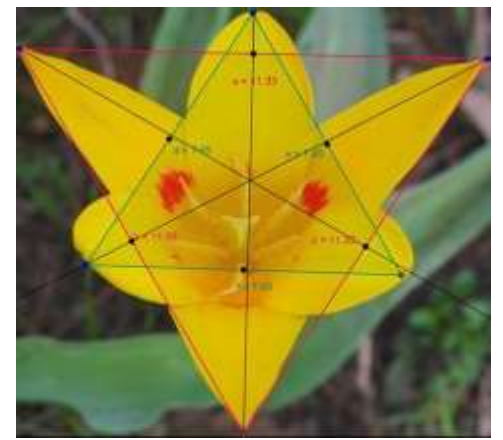
- **Γλώσσα - Λογοτεχνία**
- Σχολιάστε, παρουσιάστε, ή κάνετε προσομοίωση σκηνών φύσης από την ποίηση και τη λογοτεχνία
- Γράψτε μια ποιητική ή περιγραφική εργασία βασισμένη σε εμπειρίες από τη φύση
- Μάθετε και κάνετε πρακτική χρησιμοποιώντας λεξικό της φύσης και των φυσιολατρών
- Κατανοήστε τις επιδράσεις του κλίματος και του περιβάλλοντος στους συγγραφείς
- Γράψτε μια δημιουργική ιστορία χρησιμοποιώντας χαρακτήρες ζώων και τα χαρακτηριστικά τους.

- Συνθέστε, χρησιμοποιώντας ήχους από τη φύση και το περιβάλλον
- Αναγνωρίστε και ανασυνθέστε οπτικές εικόνες από φυσικά μοτίβα
- Σχεδιάστε δραματικές σκηνές φυσικών διαδικασιών
- Κάντε κολάζ, ενσωματώνοντας φυσικά προϊόντα

Ουίλιαμ Τέρνερ

Σχέδιο μαθήματος - Στάδια

- **Θέμα:** Χρήση και ενσωμάτωση σε κείμενο ποικιλίας ερωτηματικών, προστακτικών και δηλωτικών προτάσεων, ενδυνάμωση γραφής
- **Υλικά:** υφασμάτινες σακούλες αφής, οσμών, γεύσεων, όρασης, ποικιλία ήχων
- **Αφύπνιση:** δημιουργική γραφή μέσω επαφής με τη φύση (σε δυάδες)
- **Εμβάθυνση:** έκθεση μαθητών σε ερεθίσματα – της αισθητηριακή αφύπνιση - ο ένας συνεργάτης μιλά, ο άλλος γράφει
- **Διδασκαλία:** εξωτερικός χώρος, φύλλα εργασίας, δημιουργική γραφή για την εμπειρία τους

- Ο φυσικός κόσμος μπορεί να αφυπνίσει και τις 5 αισθήσεις
- Εργαστήριο για δημιουργική γραφή (ενσωμάτωση 4 τύπων: νατουραλιστική, γλωσσική, διαπροσωπική, ενδοπροσωπική – ενδοσκόπηση)
- Αισθητηριακή αφύπνιση (κύτταρα εγκεφάλου ειδικά σχεδιασμένα για ταξινόμηση και ερμηνεία του φυσικού κόσμου, διέγερση σχετικών νεύρων με σακίδια αφής και σακουλάκια οσμής)

Βαν Γκογκ

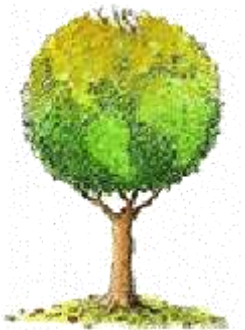

- Ο Α ακούει ήχο με κλειστά μάτια και λέει στον Β τι αισθάνεται, τι θυμάται, τι σκέφτεται
- Μοιραζόμαστε με ομάδα

Φύλλο εργασίας αισθητηριακής αφύπνισης με διαφορετικά είδη διατύπωσης ή ύφους (ενδεικτικά)*

- Δηλωτική, ερωτηματική, προστακτική, επιφωνηματική γραφή
- Βγαίνουμε στο εξωτερικό περιβάλλον ή δείχνουμε βίντεο / φωτογραφία φύσης – εξωτερικού χώρου – Άσκηση σε δυάδες – Μιλούμε – καταγράφουμε
- Παραδείγματα ερωτήσεων – απαντήσεων (αναφορά σε αισθήσεις)
- Τι σας τραβά την προσοχή; (αίσθηση όρασης)
- Δηλωτική: Μου τραβούν την προσοχή τα κίτρινα και τα κοκκινωπά φύλλα των δέντρων.
- Ερωτηματική: Σε εκπλήσσει το γαλάζιο χρώμα του γιασεμιού;
- Ποιους ήχους ακούτε; Ξεχάστε τους γνωστούς ήχους – ακούτε κάτι άλλο; (αίσθηση ακοής)
- Δηλωτική: Με ανησύχησε το τρίξιμο της σκάλας.

*Πρόταση Φωτεινής Παπασωτηρίου, Ιωάννας Ταγάρα (σεμινάριο πολλαπλής νοημοσύνης)

- Ποια υφή νιώθετε; (αίσθηση αφής)
- Προστακτική: Πάμε μέσα! Νιώθω κρύο.
- Ποια γεύση έχετε στο στόμα; (αίσθηση γεύσης)
- Επιφωνηματική: Αχ! Σα να γεύομαι
- Ποιες μυρωδιές νιώθετε/ αναγνωρίζετε; (αίσθηση όσφρησης)
- Ερωτηματική: Είναι άραγε γιασεμί; Μήπως είναι ακακία;
- Τι σκέφτεστε και νιώθετε βαθιά στην ψυχή σας; (εσώτερα αισθήματα και σκέψεις)
- Επιφωνηματική: Ω! τι ωραία! Ο κόσμος κινείται, οι εποχές αλλάζουν!

Άσκηση δημιουργικής γραφής ως συνέχεια Αφετηρία – ερέθισμα: η επαφή με τη φύση

- Με οδηγό τις προτάσεις που κατέγραψαν γράφουν ένα ενιαίο κείμενο ατομικά με ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα (ποικίλα είδη κειμένου).
- Ανταλλάσσουν κείμενα με τον συνεργάτη, που κάνει κριτική ανάγνωση (παρατηρήσεις του τύπου: μου τράβηξε την προσοχή..., με εξέπληξε..., θα γινόταν πιο δυνατό αν..., κλπ.)
- Αναστοχασμός: Τι συνέβη όταν αφεθήκαμε στη φύση; Βοήθησε το γράψιμο; Τι μάθατε; Ποιον τύπο προτάσεων προτιμάτε; Ποιον όχι; Γιατί; Πού χρησιμοποιούνται στη ζωή σας; Η συνειδητή τους χρήση ενδυναμώνει τη λεκτική σας ικανότητα;

Υπαρξιακή νοημοσύνη

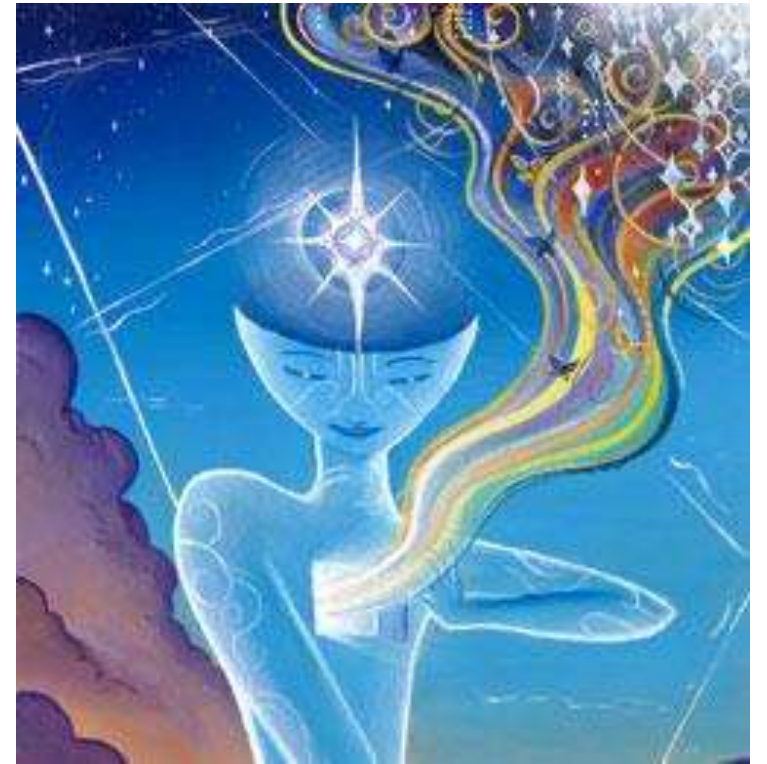
- Έγνωση για εσωτερικά ζητήματα
- Στοχασμός σε ζητήματα ύπαρξης
- Ευαισθησία και ικανότητα στο να θέτεις βαθιά ερωτήματα γύρω από την ύπαρξη, το νόημα της ζωής, γιατί πεθαίνουμε, πώς ήρθαμε στον κόσμο
- Η υπαρξιακή νοημοσύνη είναι η ικανότητα να τοποθετεί κανείς τον εαυτό του στις διαστάσεις του κόσμου -άπειρο και απειροελάχιστο- και να σέβεται και να προβληματίζεται πάνω σε διάφορα υπαρξιακά ζητήματα της ανθρώπινης φύσης, όπως τη σημασία της ζωής, την έννοια του θανάτου, τη μοίρα του φυσικού και ψυχικού κόσμου και να βιώνει εμπειρίες, όπως την αγάπη ενός άλλου προσώπου ή να χάνεται στη μαγεία ενός έργου τέχνης.

- Ωστόσο, κι ο ίδιος ο Γκάρντνερ την κρατά έξω από τη λίστα θεωρώντας ότι διαφέρει πολύ από τις άλλες.

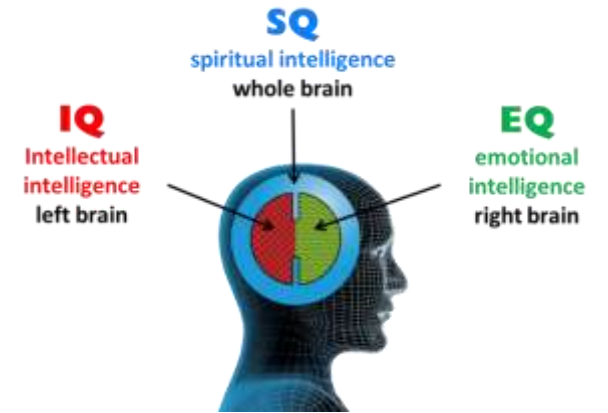

Νεότερες προσθήκες από επιγόνους

- Πνευματική νοημοσύνη (spiritual intelligence, spiritual quotient: SQ)
- Ηθική νοημοσύνη (moral intelligence)
- Συναισθηματική νοημοσύνη (emotional intelligence, emotional quotient: EQ)

Πνευματική νοημοσύνη

- Από την Cindy Wigglesworth
- Η πνευματική με τη συναισθηματική νοημοσύνη αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.
- Υπάρχουν, ωστόσο, προβλήματα σχετικά με το περιεχόμενό της και το γεγονός ότι πρέπει εν μέρει να αναγνωρισθεί μέσα από την επίδρασή της στους άλλους.

Ηθική νοημοσύνη

- Κι εδώ υπάρχουν δυσκολίες περιεχομένου.
- Είναι μια νοήμων προσέγγιση στο να κάνεις το σωστό,
- Η διανοητική ικανότητα που ορίζει πώς οικουμενικές αρχές μπορούν να εφαρμοστούν στις δικές μας αξίες, σκοπούς και πράξεις
- Αντανακλά το γεγονός ότι δεν είμαστε γεννημένοι καλοί ή κακοί αλλά πρέπει να μάθουμε πώς να είμαστε καλοί. Η εκμάθηση του πώς να είσαι καλός δεν τελειώνει και περιλαμβάνει επικοινωνία, ανατροφοδότηση, εκπαίδευση, κοινωνικοποίηση.
- Υποδεικνύει ότι πρέπει να νοιαζόμαστε για κεντρικές ηθικές αξίες.

- Ο καθηγητής του Χάρβαρντ Robert Coles στο βιβλίο του *The Moral Intelligence Of Children* (Η ηθική νοημοσύνη των παιδιών) ισχυρίζεται ότι τα παιδιά χρειάζονται για μια ικανοποιητική ζωή συνείδηση, δηλαδή την ικανότητα να ερμηνεύουν αυτά που νιώθουν και να είναι σίγουρα γι' αυτά που ξέρουν.
- Τα παιδιά με αναπτυγμένη την ηθική νοημοσύνη βιώνουν συναισθηματική ασφάλεια, επειδή εμπιστεύονται την εσωτερική αίσθηση που διαθέτουν για να διακρίνουν το σωστό απ' το λάθος, το καλό απ' το κακό. Αισθάνονται ισχυρούς δεσμούς με τους άλλους ανθρώπους.
- Στο βιβλίο *Building Moral Intelligence* (Χτίζοντας την Ηθική Νοημοσύνη) ο καθηγητής Dr Michele Borba δίνει οδηγίες για τη διδασκαλία της.

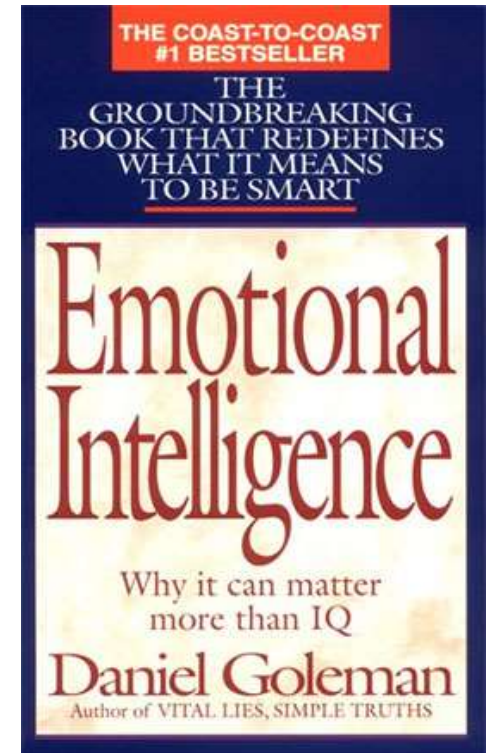
Τα συστατικά της ηθικής νοημοσύνης

- Ενσυναίσθηση
- Συνείδηση
- Αυτοέλεγχος
- Σεβασμός
- Καλοσύνη
- Ανεκτικότητα
- Δικαιοσύνη
- Διδάσκεται με λόγια και πράξεις

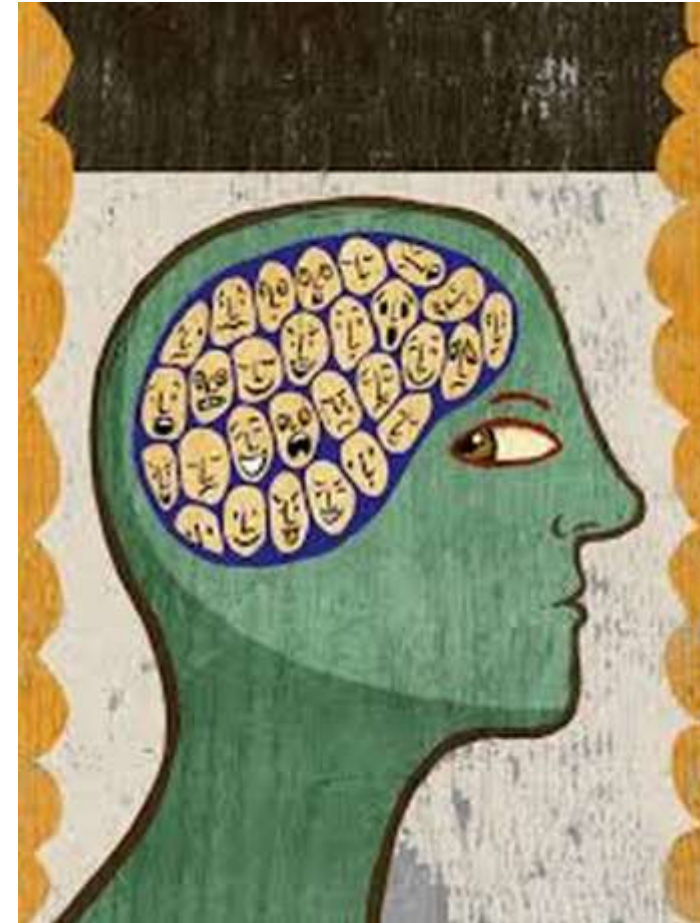
Η συναισθηματική νοημοσύνη του Γκόλμαν (Daniel Goleman) 1995

- Συναισθηματική Νοημοσύνη (e-Q) emotional quotient
- Αναγνώριση και διάκριση συναισθημάτων εαυτού και άλλων
- Διαχείριση των σχέσεων και ενσυναίσθηση
- Χρήση συναισθηματικής πληροφορίας για καθοδήγηση σκέψης και συμπεριφοράς

Χαρακτηριστικά

- Γνώση συναισθημάτων εαυτού, ικανότητα διαχείρισής τους (όχι χειρισμός από αυτά)
- Κατανόηση συναισθημάτων άλλων, ικανότητα αποτελεσματικής διαχείρισης σχέσεων μαζί τους
- Ικανότητα παρακίνησης εαυτού σου για ολοκλήρωση στόχων
- Μπορούμε, πάντως, να θεωρήσουμε ότι η Σ.Ν. εμπεριέχεται στην ενδοπροσωπική και τη διαπροσωπική νοημοσύνη και ορίζεται μέσω αυτών.

Μια (προσωπική) παρατήρηση

- Ίσως λείπει η τεχνολογική/ μηχανική νοημοσύνη
- Όσοι αντιλαμβάνονται τις μηχανές, τις συνδεσμολογίες (όχι μόνο για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, αλλά και αυτούς) – η υπαγωγή τους στην χωρική μοιάζει ατελής.

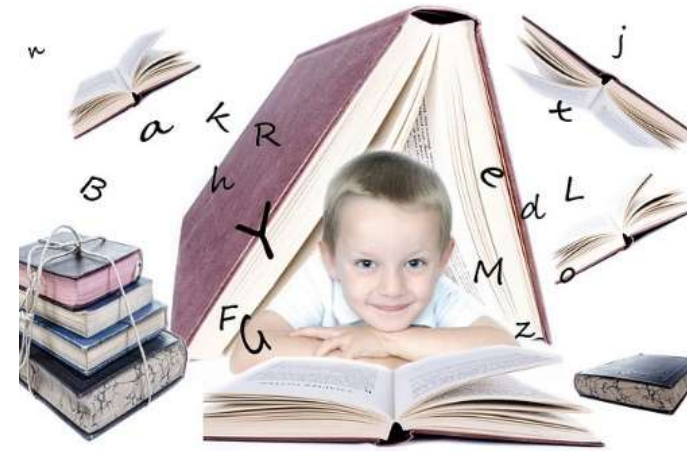

Κριτική στην πολλαπλή νοημοσύνη*

- Η διάκριση ανάμεσα στους διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης είναι φαινομενική. Σε πολλούς από αυτούς υπάρχουν κοινά στοιχεία που απλώς εκδηλώνονται διαφορετικά στην καθημερινή ζωή, χωρίς να αποτελούν παρασκηνιακά διαφορετικές νοητικές λειτουργίες.

Ένα παράδειγμα

- Η γλωσσική νοημοσύνη διακρίνεται για την ικανότητα στη διαχείριση των λέξεων, την χρήση πλούσιου λεξιλογίου και τη σωστή χρήση του λόγου για την έκφραση, εντέλει τη σωστή επιλογή των λέξεων που θα αποδώσουν το προσδοκώμενο νόημα.
- Συνεπώς, η επιλογή λέξεων είναι μια διεργασία σύγκρισης, απόρριψης και αξιολόγησης, στοιχεία που αποτελούν προϊόντα της κριτικής σκέψης, που εντάσσεται στο πλαίσιο της λογικομαθηματικής νοημοσύνης (η σύγκριση δεδομένων είναι λειτουργία της λογικής, όπως και στα μαθηματικά, η κρίση είναι μέτρηση, ζύγισμα).

- Επομένως, όχι μόνον η γλωσσική και η λογικομαθηματική συσχετίζονται, αλλά είναι θεωρητικά (και πρακτικά) αδύνατον ένας άνθρωπος να είναι ιδιαίτερα ικανός στη διαχείριση της γλώσσας χωρίς να έχει μια αντίστοιχη ικανότητα στη λογική (το συστατικό της γλώσσας είναι η ίδια η λογική). Είναι επομένως άτοπη η διάκριση. Πρόκειται για τις ίδιες λειτουργίες σε διαφορετικό αντικείμενο.

- Δεν γίνεται διάκριση μεταξύ ικανότητας και νοημοσύνης.
- Έτσι, ο τραγουδιστής θεωρείται πως έχει μουσική νοημοσύνη, ενώ στην πραγματικότητα είναι ενδεχομένως η χροιά της φωνής του, δηλαδή ένα βιολογικό αίτιο, που τον καθιστά ευχάριστο στο άκουσμα, και όχι απευθείας μια ιδιαίτερη ικανότητα του νου.
- Όσο για τις ασχολίες μέσα στην πολύπλοκη πραγματικότητα, είναι το ενδιαφέρον, οι εμπειρίες, τα ερεθίσματα και άλλα κίνητρα που κυρίως τις καθορίζει και όχι η νοημοσύνη (που φυσικά τις θεμελιώνει, τις αναπτύσσει και τις αναδεικνύει).

- Η θεωρία του Γκάρντνερ δεν είναι μια θεωρία που μελετά την νοημοσύνη ως ψυχολογικό φαινόμενο. Είναι μια απαρίθμηση των εκδηλώσεων της νοημοσύνης, μια λίστα που ολοένα και εμπλουτίζεται από μεταγενέστερους. Υπάρχει ποικιλία εκφάνσεων, αλλά αυτές δεν αποτελούν ανεξάρτητες μορφές νοημοσύνης.

Όμως

- Η θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης αποτελεί μια κριτική θέση απέναντι στην άποψη σύμφωνα με την οποία γεννιόμαστε με μια δεδομένη νοημοσύνη, την οποία δεν έχουμε τη δυνατότητα να αλλάξουμε.

Εντέλεια

- Όπως λέει ο Χάουαρντ Γκάρντνερ: «Στην κρίσιμη στιγμή, ο άνθρωπος δεν κρίνεται από το τι έχει διαβάσει, αλλά από το τι έχει κάνει. Και δεν κρίνεται από το πόσο καλά έχει μιλήσει, αλλά από το πόσο ηθικά έχει ζήσει.»

Sir Mbonu Christopher Emerem:
«Κατάλοιπα ηθικής πάλης», 1998

Βιβλιογραφία

- Brandt, R. «On Teaching for Understanding: A Conversation with Howard Gardner» στο Authentic Learning, V. 50, N. 7, P. 4-7, April 1993, διαθέσιμο στο διαδίκτυο
- Gardner, H. (1983) The frames of mind – Theory of multiple intelligences
- Gardner, H. Multiple Approaches to Understanding
- Gardner, H. *Multiple Intelligences Reframed*
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου: Σημειώσεις για την πολλαπλή νοημοσύνη
- Παπασωτηρίου Φωτεινή, Ταγάρα Ιωάννα: Υλικό σεμιναρίου «Εξερευνώντας τις πολλαπλές νοημοσύνες», Αθήνα, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2014
- Πεφτίνας, Α. (2014) Κριτική στη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Howard Gardner «Ψυχολογείν», διαθέσιμο στο διαδίκτυο
- Silver H., Strong R. and Perini M., *Integrating Learning Styles and Multiple Intelligences* Educational Leadership, Vol. 55 (1), 1997, pp 22-27, σ. 57 διαθέσιμο στο διαδίκτυο